
”Nyt vain kaikki hyvät ideat käyttöön!”
TOIMINNALLISET MEDIAPAJAT
MEDIAKASVATUKSEN INNOSTAMISEN VÄLINEENÄ



Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lahdensivun toimipiste, kevät 2013

Katriina Rosenqvist



LAHDENSIVU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosiopedagoginen kasvatus

Tekijä	Katriina Rosenqvist	Vuosi 2013
Työn nimi	”Nyt kaikki hyvät ideat käyttöön!” Toiminnalliset mediapajat mediakasvatuksen innostamisen välineenä	

TIIVISTELMÄ

Tässä opinnäytetyössä tehtiin mediakasvatukseen liittyvää laadullista tutkimusta yleisönäkökulmasta, teknologiasuuntautuneesti. Tavoitteena oli välittää tietoa ja käytännön osaamista Vatilán päivähoitoalueen esikoulu-ryhmien opettajille Epun mediareppu -hankkeeseen liittyvistä kamera-suunnistus-, äänilotto- ja animaatiomediapajoista. Kymmenen esiopettajaa teki toiminnallisessa mediapajaillalla digikameran, Handy recorderin, tietokoneen ja Movie Maker -ohjelman avulla audiovisuaalisia pelejä ja esityksiä. Aineisto hankittiin mediatyöpajoista opettajien kokemukseksina. Samalla selvitettiin alueen mediakasvatusta ryhmähaastattelun avulla. Tutkimuksessa kartoitettiin lisäksi alueen päiväkotien mediakasvatuksen taustalla olevia arvoja ja toimintaperiaatteita.

Vatilan päivähoitoalueella mediakasvatus välittyy monipuolisena ja tavoitteellisena toimintana. Siinä painotetaan lapsen omaa aktiivista roolia ja lapsille ominaisia toimintatapoja sekä mediakasvatuksen liittämistä esiopetuksen arkeen. Tämän aikaisemman mediatomijuutensa valossa opettajat näyttivät olevan vastaanottavaisempia myös uudenlaisten mediataitojen opetteluun. Toimiminen erilaisissa mediavälineisiin liittyvissä rooleissa näytti lisäävän opettajien aktiivisuutta ja motivaatiota laitteiden käyttöön. He innostuivat valokuvasuunnistuksesta ja ääni-lotosta, mutta kokivat animaation teon hankalana. Animaatioita pidettiin kuitenkin merkityksellisinä päiväkodin ja koulun yhteistyössä.

Mediapajatoimintaan osallistuminen innosti opettajia. Se näytti kasvattaneen myös heidän tietoteknisen mediakasvatuksen tavoitteisiin liittyvää pedagogista osaamistaan, sillä kaikkiin kolmeen mediapajaan ideoitiin paljon käytännön sovelluksia. Mediapajatoiminnan haasteiksi koettiin se, että mediapajat vievät paljon aikaa, laitteet eivät aina toimi tai niitä ei ole. Myös tietokoneohjelmien käyttö koettiin vaikeaksi. Ongelmia tulevaisuudessa tuottanee myös osaamisen jakaminen, mikä voisi olla kiinnostava jatkotutkimuksenkin aihe.

Avainsanat Esi- ja alkuopetus, Mediakasvatus, Epun mediareppu -hanke, Mediapajat

Sivut 38 s

LAHDENSIVU

Degree programme in social services

Sosiopedagogical education

Author

Katriina Rosenqvist

Year 2013

Subject of Bachelor's thesis

"Now all the good ideas to use!" Functional media workshops for media education animation tool

ABSTRACT

This Bachelor's thesis was a qualitative, technology-oriented research on media education focusing on the public point of view. The aim was to provide information and practical know-how about Epun Mediareppu project and its media workshops: camera orienteering, audio lottery and animation. The goal was to inspire the preschool teachers in Vatiala day care district to use media workshops. Ten teachers made audiovisual games and presentations using a digital camera, Handy recorder, PC and the Movie Maker program. The teachers were asked to report their experiences after the media workshops. In addition, a group interview was conducted in order to explore what kind of media education is provided in the day care district. The study also surveyed the underlying values and principles of action behind the media education in the local daycare centres.

In Vatiala day care district media education comes across as a diverse and goal oriented activity. It emphasizes the active role of children and their natural behaviour. Media education is integrated into the everyday routines of the preschools. Due to their previous experiences in using media, the pre-school teachers in Vatiala seemed to be more receptive to learning new media skills. Acting in various roles, related to the media instruments, seemed to increase the teachers' motivation and activity to use the equipment. They were inspired by the camera orienteering and audio lottery, but found making an animation difficult. Animations were considered, however, relevant in collaboration between daycare and school.

Attending the media workshops inspired the teachers and also seemed to increase their pedagogical knowledge related to the goals of ICT and media education, as all three media workshops came up with many practical applications. The participants considered as challenges the facts that media workshops are time-consuming and the equipment do not always work or that there is no equipment available. In addition, the computer programs were considered difficult. Sharing knowledge may also be a problem in the long run, which could be an interesting topic for further research.

Keywords pre-school and primary education, media education, Epun mediareppu - project, media workshops

Pages 38 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	MEDIA JA LAPSET	2
2.1	Mediakasvatus mediataitojen kehittäjänä.....	3
2.2	Lasten mediakulttuuri.....	5
2.3	Välineosaaminen osana mediataitoja	6
2.4	Mediakasvatuksen toteutuminen esi- ja alkuopetuksessa	8
2.5	Epun mediareppu -hankkeen mediapajat	10
3	MEDIAKASVATUKSEN TUTKIMUS SUOMESSA	15
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	16
4.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät	17
4.2	Tutkimuksen kohderyhmä.....	17
4.3	Tutkimusmetodi ja aineistonkeruu	17
4.3.1	Dokumentit ja avoin ryhmähaastattelu	18
4.3.2	Toiminnalliset mediatyöpajat ja Epun mediareppu -infokansiot.....	18
4.3.3	Kertomukset ja niiden analyysi	20
4.4	Tutkimuksen luotettavuus	21
5	AINEISTON ANALYYSIN TULOKSET	21
5.1	Miten mediakasvatusta alueen esikouluryhmissä toteutetaan?	22
5.1.1	Mediakasvatus Kangasalan kunnan ja alueen päiväkotiyksiköiden varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmissa	22
5.1.2	Esikouluryhmissä toteutettu mediakasvatus.....	24
5.2	Miten Epun mediarepun mediapajat soveltuvat esi- ja alkuopetuksen mediakasvatukseen esikoulun opettajien näkökulmasta?.....	26
5.2.1	Ilo oppia.....	26
5.2.2	Toimivatko koneet?	28
5.2.3	Ideat pulppuavat	29
6	POHDINTA.....	32
	LÄHTEET	36

1 JOHDANTO

Lapset syntyvät nykyisin keskelle mediamaailmaa ja kasvavat nopeasti taitaviksi mediavälineiden käyttäjiksi. Erilaiset mediat ja mediasisällöt tarjoavat lapsille paljon nähtävää, kuultavaa ja koettavaa, mutta lapset tarvitsevat tavoitteellista ja suunnitelmallista mediakasvatusta kaiken tämän informaation käsittelemiseen. Haasteita tähän tuo se, että aikuiset eivät tahdo enää pysyä lasten mukana nopeasti kehittyvissä media-ympäristöissä, etenkin teknisten mediavälineiden käyttäjinä ja opettajina.

Esi- ja alkuopetuksessa tähän haasteeseen on vastattu erilaisin mediakasvatushankkein. Itse osallistuin syksyllä 2012 Epun mediareppu -hankkeen päätösseminaariin, jossa sain idean opinnäytetyöhöni. Opinnäytetyöni tavoitteena on välittää tietoa Epun mediareppu -hankkeesta ja sen mediatyöpajoista päiväkotien jo olemassa olevien mediakasvatuskäytänteiden rinnalle, sekä mahdolliseksi innovaattoriksi esi- ja alkuopetuksen yhteistyöhön.

Epun mediareppu oli päivähoidon ja perusopetuksen yhteinen kehittämissanke, jossa etsittiin pedagogisesti mielekkäitä laiteympäristöjä sekä yhteistyömalleja esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheeseen vuosina 2009–2012. Pääsin kokeilemaan ja toteuttamaan käytännössä näitä tieto- ja viestintätekniikkaa hyödyntäviä työtapoja, kuten kamerasuunnistusta, Movie Makeria, animaatiota, tiedonhakua, kosketustaulua, uutislähetystä ja äänilottoa.

Päiväkotini mediavastaavana innostuin mediapajoissa toimimisesta ja opimani siirtämisestä käytäntöön. Ehdotin Kangasalan päivähoitojohtajalle, että voisin välittää tietoutta toiminnallisista mediapajoista oman päivähoitoalueeni esiopetuksesta vastaaville päiväkodinopettajille. Tutkimusongelmaksi muodostui, voisinko innostaa oman päivähoitoalueeni esikouluopettajia mediakasvatukseen näiden toiminnallisten mediatyöpajojen avulla. Samalla voisin kartoittaa, miten mediakasvatusta alueella on jo tehty, sillä uudet ajatukset ja opit on helpompi suhteuttaa vanhojen käytänteiden lomaan. Tutkimusmetodiksi valikoitui kvalitatiivinen tapaustutkimus, jossa aineiston hankintamenetelminä käytettiin dokumentteja, avointa ryhmähaastattelua sekä mediapajoissa työskentelyn jälkeen kerättyjä kertomuksia opettajien kokemuksista pajoissa työskentelystä. Ryhmähaastattelut ja kertomukset analysoitiin sisällön analyysin avulla.

Mediakasvatukselliselle opinnäytetyölle on yhteiskunnallistakin tilausta, sillä tietoisuus mediakulttuurin vaatimuksista ja mediakasvatuksen mahdollisuuksista on lisääntymässä. Mediakasvatusta tarvitaan, sillä media-aidot ovat nykyajan kansalaistaitoja. Mediakasvatuksen kirjallisuudessa peräänkuulutetaan myös lasten mediakulttuurisen ymmärryksen kehittämistä ja vahvistamista niin, että lapset pystyvät hyödyntämään mediaa tiedollisiin, taidollisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin läpi elämänsä.

2 MEDIA JA LAPSET

Media voidaan kääntää yksinkertaisimmillaan viestimiksi, mutta määritelmää pidetään liian suppeana. Mediaa on nykyisin kaikkialla, joten perustellumpaa on ajatella mediaa elinympäristönä kuin erillisinä välineinä. Mediakäsite pitää sisällään sekä mediavälineitä että mediatuotteita. Se voidaan ymmärtää välineinä ja käytettyinä teknisinä kerrontaratkaisuuina ja rakenteina suhteessa sen käytön ja tuotannon kulttuureihin. (Kerhokeskus 2009, 17; MLL 2010, 2.)

Lasten elin- ja toimintaympäristön muutoksessa mediaympäristö on saanut aina vaan enemmän jalansijaa. Mediasta ja mediavälineistä on tullut osa jokapäiväistä elämää, sillä nykypäivän lapset ovat syntyneet median ja mediavälineiden ympäröiminä. Media on jo niin vahvasti läsnä lasten arjessa, että voidaan puhua medioituneesta lapsuudesta tai medialapsuudesta. Medialaitteet ja niiden sisällöt ovat osa lasten elämän todellisuutta, leikkejä, pelkoja, unelmia ja yhdessäoloa. Lapset aloittavat mediaan tutustumisen äänien, kuvien, satujen, elokuvien ja cd-rom levyjen avulla. Hyvin pian mediasisällöt ja -välineet alkavat näkyä myös leikeissa, puheessa ja sosiaalisissa suhteissa. Lapset oppivat pienestä pitäen taitavasti käyttämään myös tv:tä, pelikonsoleja, tietokonetta ja kännykkää, mutta taidot median välittämien viestien tulkintaan ja ymmärtämiseen ovat kuitenkin heillä riittämättömät. Lasten toiminta mediaympäristössä heijastuu siten myös kasvatuksen arkeen ja kasvatukselliseen vuorovaikutukseen. (Kerhokeskus 2009, 8; Stakes 2008, 6; Niinistö & Ruhala 2007, 123.)

Lasten mediabarometrin (2010, 40–43) mukaan lasten mediankäyttö alkaa jo vauvaiässä, 0–2 -vuotiaana kirjojen, radion ja äänitteiden kuuntelulla sekä television ja kuvataallenteiden katselulla. 3–4-vuotiailla mediankäyttö jo hieman monipuolistuu ja oma mediamaku alkaa tulla näkyviin. Internetin käyttö ja digitaalisten pelien pelaaminen alkaa tämän ikäisillä pojilla aikaisemmin kuin tytöillä. 5–6-vuotiailla lehtien lukeminen, digitaalisten pelien pelaaminen ja internetin käyttö lisääntyvät jo selvästi. 7–8-vuotiaat käyttävät jo säännöllisesti kaikkia tutkimuksessa mukana olleita medioita: lukevat kirjoja ja lehtiä, kuuntelevat radiota tai tallenteita, katselevat televisiota ja kuvataallenteita, pelaavat digitaalisia pelejä ja käyttävät sekä internetiä että kännykkää viikoittain. Huomioitavaa on, että tuossa iässä digitaalisten pelien pelaaminen, tietokoneen - ja matkapuhelimen käyttö yleistyy nopeasti.

Digitaaliajan lapset ovat aktiivisia teknologian käyttäjiä, jotka haluavat vaihtaa kuulumisia, kuulua sekä tulla kuulluksi mediassa. Lapset eivät ole pelkästään aktiivisia median käyttäjiä ja vastaanottajia, vaan myös median tekijöitä ja sisällöntuottajia. Ensimmäiset omat tuotokset syntyvät Niinistön ja Sintosen (2007, 24–26) mukaan usein leikin tai muun aktiivisen toiminnan yhteydessä, kun lapsi toistaa ja yhdistelee kuulemaansa tai op-

pimaansa. Seuraavassa vaiheessa ilmaisuun tulee jo enemmän mukaan kommunikatiivisuutta ja vuorovaikutusta. Tämän jälkeen mahdollistuu myös omista tarpeista ja elämysmaailmasta lähtevä esityksen ja ilmaisun tietoinen käsittely ja muuntelu.

Kupiainen (2002, 72) toteaa median tarjoavan lapsille malleja, maailman-kuvaa, arvoja, toimintaympäristöjä sekä käsityksiä meistä ja muista. Se suuntaa myös mielenkiitoa ja iskostuu ruumiiseen sekä muokkaa lapsen identiteettiä, sosiaalisuhteita ja suuntautumista yhteis-kuntaan. Media tuottaa lapselle tietoja, taitoja seuraa ja elämyksiä. Lapsi on aktiivinen toimija mediasuhteessaan ja tekee omatoimisia media-valintoja. Media on tärkeää lastenkulttuuria ja mahdollistaa yhä useammilla tavoilla myös lasten itseilmaisun. Lapset voivat esimerkiksi valokuvata, säveltää musiikkia tai julkaista omaa nettilehteä. Lasten mediatuotokset ovat iloista leikkiä, ko-keilua ja elämyksellistä toimintaa. (MLL 2010, 3.)

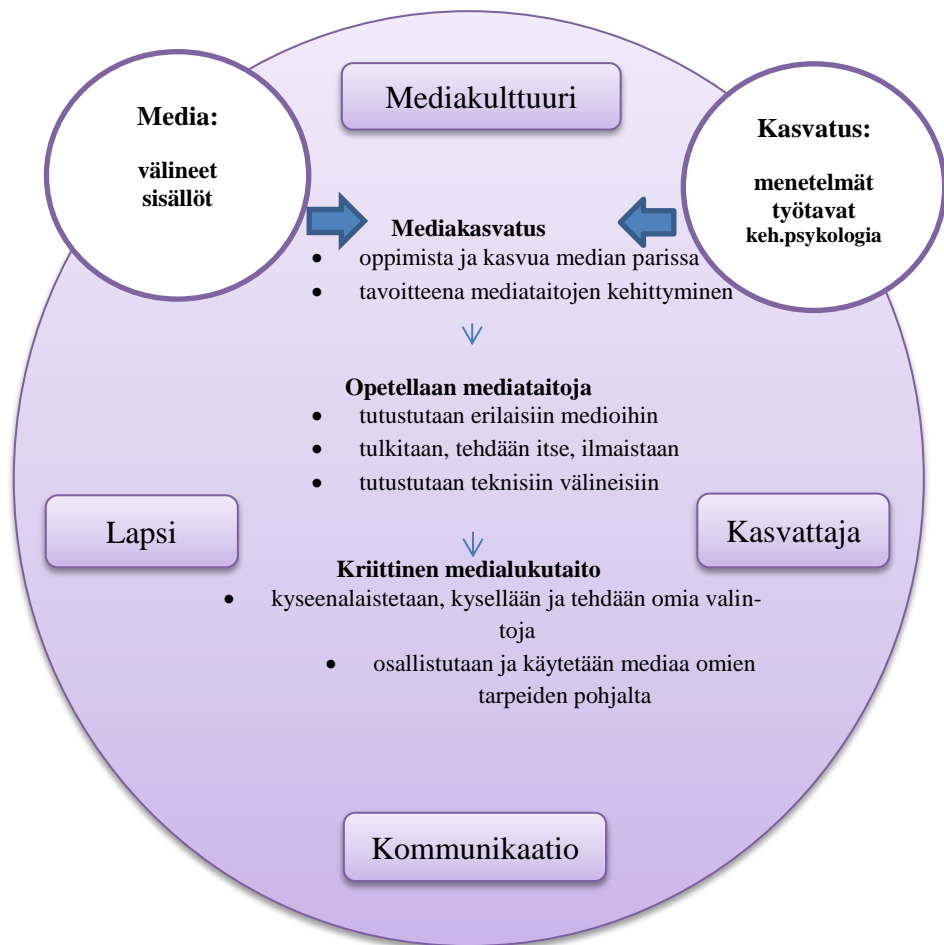
2.1 Mediakasvatus mediataitojen kehittäjänä

Medikasvatuksen historiasta voidaan hahmottaa moralistisuuden, esteettisyyden, kriittisen tulkinnan, mediakulttuurin ja yhteisöllisyyden kausia. Tällä hetkellä nämä erilaiset näkökulmat nähdään jo medikasvatuksen osina. Mediakasvatuksesta on alettu puhua median ja kasvatuksen huomioivana kasvatustehtävänä, jossa huomiota kiinnitetään lasten omaehtoiseen tuottamiseen ja osallistuvaan mediasuhteeseen. Mediakasvatus onkin tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan erityisesti yksilön mediasuhteeseen. Lasten tulisi oppia kriittisesti arvioimaan median välittämiä viestejä, median taustoja ja rakenteita sekä ottaa kantaa niihin. (Kerhokeskus 2009, 15–17.)

Medikasvatuksen kokonaisuus hahmottuu hyvin seuraavan kuvion (Kuvio 1) avulla. ”Toiminnan lähtökohtana ovat lapsen mediasuhde ja mediakokemukset, jotka syntyvät mediakulttuurissa. Media tarjoaa sisältöjä ja välineitä mediakasvatukseen, jossa toimijoina ovat lapsi ja kasvattaja ja toiminnan edellytyksenä on heidän välinen kommunikaationsa” (Stakes 2008, 8).

”Nyt kaikki hyvät ideat käyttöön!”

Toiminnalliset mediapajat mediakasvatuksen innostamisen välineenä



Kuvio 1: Mediakasvatuksen kokonaisuus

Lapset tarvitsevat siis aikuisten tukea viestimien kriittiseen tulkintaan ja ymmärrykseen. Mediakasvatus on siten suunnitelmallista toimintaa, jolla pyritään kehittämään lapsen mediataitoja. Faktan ja fiktion, leikin ja toden, mahdollisen ja mahdollottoman erottaminen ovat tärkeitä mediakasvatuksessa. Kriittinen ajattelu on keskeisenä tavoitteena, mutta kriittisen otteen ylläpito vaatii Mustosen (2002, 57–58) mukaan melkoista tasapainoittelua. Liika kriittisyys vie hänen mielestään ilon tai latistaa elämyksiä ja kritiikin puute taas tekee liian herkkäuskoiseksi. Aktiivinen suhde mediankäyttöön auttaa kuitenkin ymmärtämään omia median herättämiä reaktioita ja lähettäjän intressejä sekä mediatodellisuuden taustalla olevia arvoja. Se auttaa myös kyseenalaistamaan media-todellisuutta ja sen stereotypioita sekä suojelemaan itseään ylivoimaisilta, epätodellisilta ja väkivaltaisilta malleilta. Mitä enemmän lapsella on omakohtaisia tulkintakehyksiä, sitä kriittisempi hän voi olla myös median viesteille.

Suunnitelmallista mediakasvatusta voidaan tarkastella edellä kuvattujen tavoitteiden pohjalta myös neljästä näihin tavoitteisiin liittyvästä näkökulmasta. Taidekasvatuksellisesti painottuva, ilmaisullinen näkökulma keskittyy median sisältöihin ja niiden tuottamiseen. Teknologiakasvatukselliseen näkökulmaan liittyy tekniikan hyödyntämistä joko opetusväli-

neenä tai sen kohteena. Yhteiskunta- ja kulttuurikriittisesti painottuva näkökulma pureutuu median taustojen ja rakenteiden sekä sisältöjen analysointiin ja vaikuttavuuden pohtimiseen. Suojelullinen näkökulma painottaa lasten suojelua median haitallisilta vaikutuksilta. Kaikkia näitä näkökulmia tarvitaan lasten hyvinvoinnin edistämiseksi. (Stakes 2008, 7.)

Mediakasvatuksella tähdätään siis mediakulttuurissa elämisen perusvalmiuksiin, mediataitoihin. Mediataitoja ovat kyky hankkia tietoa medially ja mediasta, kyky viestiä ja ilmaista itseään eri mediavälineillä sekä kyky arvioida ja analysoida erilaisia mediatekstejä. Eräs media-kasvatuksen päätavoitteista on kehittää yksilön medialukutaitoa, jossa avainsanoja ovat mediakulttuurin hämmästely ja toisin ajattelemisen kehittäminen. Kriittiseen medialukutaitoon liittyvät kyseenalaistaminen ja omien valintojen tekeminen sekä osallistuminen ja median käyttö omien tarpeiden pohjalta. Tavoitteellinen mediataito on myös kyky olla vuorovaikutuksessa ja toimia aktiivisesti omassa yhteisössä median avulla. Lasten mediakasvatuksessa toiminnan lähtökohtana tulee olla lapsi ja hänen oma mediaympäristönsä. Toimintaa suunniteltaessa on lisäksi otettava huomioon lapsen ikä- ja kehityskausi. Osallistava, lapsilähtöinen mediakasvatus mahdollistaa voimaannuttavia kokemuksia, jotka vahvistavat lapsen minäkäsitystä. Lasten kanssa on tärkeää työstää myös median herättämiä tunteita niistä keskustellen, niitä nimeten ja tunnistaen. Yhteenvetona edellisestä voidaan väittää, että lasten mediakasvatuksessa korostuvat lapsen hyvinvointi, turvallisuus, toiminnallisuus, lapsilähtöisyys ja osallisuus sekä lapsen identiteetin ja tunnetaitojen vahvistaminen. (Niinistö & Ruhala 2007, 126–128.; Pentikäinen, Ruhala & Niinistö 2007, 100–103.)

2.2 Lasten mediakulttuuri

Lasten ja nuorten kulttuurikeskuksen mediakasvattaja Juska Rantanen (2007, 20) on todennut, että tämän hetken mediakasvattajat ovat pioneereja, jotka tuottavat ja tarjoavat lapsille uusia mediasisältöjä ja murtavat auki vanhoja jo aikansaeläneitä ajattelutapoja. Mediakeskeistynyt yhteiskunta on hänen pohdintojensa mukaan pakottanut monta instanssia muuttamaan käytänteitensä kuluttajien ja käyttäjien sanelemien ehtojen mukaisesti. Mediakasvatuksen sisällöt tulevat nykyisin lapsilta ja heidän mediaympäristöstään. Opettajien tulee Rantasen mielestä siis käsitellä näitä sisältöjä sekä ohjata ja keskustella niiden mukaisesti, lasten ehdoilla ja lasten odotusten mukaisesti.

Lasten mediamaailman seuraaminen ja siihen osallistuminen tarjoavat kasvattajille ikkunan lasten elinympäristöön. Mediasta kumpuavat leikit ja keskustelut ovat nykyisten leikkikulttuuria. Lasten mediakulttuurin tunteminen auttaa aikuisia ymmärtämään lasten leikkejä, heidän kieltään ja toiveitaan. Mediakulttuurista voi ammentaa aiheita yhteiseen keskusteluun lapsiryhmän kanssa sekä motivointikeinoja ja sisältöjä opetukseen. Me-

diakasvatus voi siten toimia siltana formaalin kasvatuksen ja lasten kulttuurin välillä. (Kerhokeskus 2009, 9–10.)

”Mediaa on tärkeä kokea, työstää ja pohtia vaihtelevin työtavoin (Niinistö & Ruhala 2007, 126)”. Mediakasvatuksen toimintatavoiksi sopivat kokemuksellinen ja aktiivinen lähestymistapa ja yhteistoiminnallisuus. Lapselle ominaiset toimintatavat leikkiminen, liikkuminen, taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen sekä tutkiminen sopivat hyvin media-kasvatukseen. Lasten omaan tekemiseen ja vuorovaikutukseen perustuvat toiminnat ovatkin osoittautuneet tuloksellisimmiksi. Omien mediaesitysten avulla voidaan harjoitella valmiuksia tarkastella, ymmärtää ja tehdä itse mediaa. Samalla lapset oppivat kerronnan keinoja ja tutustuvat media-tuotosten syntyprosessiin sekä mediatuotoksen taustalta löytyviin rakenteisiin. (Karlssoon 2007, 32; Niinistö & Ruhala 2007, 126; 206)

Median kuvaaman maailman todellisuussuhdetta voidaan lähestyä esimerkiksi tarkastelemalla lasten elokuvien, sarjakuvien ja satujen luomaa kuvaa verraten sitä todelliseen maailmaan. Televisiosarjojen, pelien ja niiden sankareiden toimintaa eri tilanteissa pohtimalla voidaan lähestyä myös eettisiä kysymyksiä. Esteettisyyden lähteille päästään tarkastelemalla esimerkiksi minkälainen kuva, ääni tai tunnelma liittyy erilaisiin edellä kuvattuihin mediaympäristöihin. Empatiakyvyn kehittymistä voidaan opettaa pohtimalla minkälaisia tunteita ja ajatuksia eri henkilöillä elokuvissa ja animaatioissa on. Mediasisältöjen herättämiä tunteita voidaan puolestaan purkaa ilmaisukasvatuksen ja improvisaation työtavoilla. Erilaiset tunnekuvat voivat myös antaa virikkeitä ilmaisukasvatukseen. (Kerhokeskus 2009, 25–42.)

2.3 Välineosaaminen osana mediataitoja

Media on tullut lasten arkeen erilaisina tieto- ja viestintätekniikan soveltuksina. Tieto- ja viestintätekniikka sisältää teknisiä välineitä, kuten puhelimen ja tietokoneen, ja sovelluksia kuten tekstiviestin ja sähköpostin, sekä myös ajatuksen niiden käytöstä. Laitteiden käytön opettaminen tuo jo teknologisen lähestymistavan mediakasvatukseen. Välineosaaminen onkin tärkeä osa mediataitoja, mutta tulee muistaa, että pelkkä laitteiden käytön opettelu ei anna valmiuksia mediakriittisyyteen. Kasvattajan ja opettajan on hyvä pohtia, mitä mediakasvatuksen sisältöjä tai tavoitteita välineiden avulla voidaan harjoitella. (Kerhokeskus 2009, 18–20.) Matikkala ja Lahikainen (2005, 109) muistuttelevat lasten kanssa työskenteleviä aikuisia tutkemaan myös lasten avointa mediakulttuuria, jossa aikuisten maailman roolimallit eivät rajoittaisi tyttöjen ja poikien toimintaa uuden mediatekniikan parissa. He korostavat sekä aikuisten ohjausta ja mediakasvatusta että lasten omaa aktiivista otetta ja motivaatiota mediatekniikan käyttöön.

Media opetuksen sisältönä ja välineenä usein nivoutuu yhteen. Esiopetuksessa tutustutaan ja harjoitellaan mediavälineiden peruskäyttöä, koulussa näitä taitoja jo syvennetään. Tietokone, digikamera ja tulostin ovat tuttuja

välineita sekä esiopetuksessa että alkuopetuksessa. Myös erilaisten oppimispelien avulla voidaan harjoitella opetettavaa asiaa. On todettu, että tieto ja viettämistekniikan käyttö motivoi jo sinällään lasta. Lapset voivat oppia laitteen käytön sivutuotteena myös informaalisti esimerkiksi englantia pelatessaan englanninkielisiä pelejä ja laitteen käyttötaitoja kuvatessaan digikameralla. Tietotekniset välineet ovat tärkeä yhtymäkohta myös kodin, päiväkodin ja koulun välillä. Päiväkodissa tietotekniikan hyötykäyttö alkaa leikin ohessa, koulussa se liittyy luontevasti erilaisiin projekteihin. Mediakasvatus esi- ja alkuopetuksessa tarjoaa loistavan tilaisuuden esiopetuksen, koulun ja kodin sekä ympäröivän yhteiskunnan väliseen yhteistyöhön rikastuttaen kaikkia osapuolia. Se mahdollistaa myös ilmiökeskeisen opetuksen, kun opetusta ankkuroidaan ajankohtaisiin teemoihin ja ilmiöihin. (Kerhokeskus 2009, 18; 26.)

Ajankohtaista on sekin, että digitaalisuus hiipii jo lasten leikkihuoneisiin. Lelujen rinnalle on tullut älypuheliimiin ja taulutietokoneisiin liitettäviä multimedialeluja, joiden käytössä yhdistyvät virtuaali- ja reaaliympäristö, peliohjelma ja fyysinen esine. Jopa vauvojen käyttöön on tarjolla suojakoteloita iPadeille, joissa on vauvan viihdyttämiseen suunnattuja sovelluksia. Kolmevuotias lapsi voi nykyisin olla jo tottunut iPadin käyttäjä. Laitteella voi esimerkiksi koota palapelejä ilman yhtäkään käsinkosketeltavaa palasta. Vanhemmat ajattelevat, että iPad voi olla lapselle aktiivisempi ja vuorovaikutteisempi viihdyke kuin dvd:n katsominen. Hypermedian professori Frans Mäyrä suosittelee vanhemmille yhteisleikkiä ja kokeilua digilaitteilla. Pienemmille lapsille digilaitteiden parasta antia olisi yhdessäolo. Väärin pelaaminen ja luovuus olisivat digileikeissäkin suotavaa, mutta jää nähtäväksi, kuinka fyysistä ja vapaamuotoista leikkiä digilelujen ympärille syntyy. (MLL 1/2013, 28–29.)

Liettuan pedagogisen yliopiston professori Pentti Hakkaraisen mukaan vuorovaikutteisuuden lisääminen digilelujen ohjelmointiin on suuri haaste. Hän muistuttaa, että etukäteen rajatun käytettävyyden vuoksi digilelut eivät välttämättä edistä sosiaalista vuorovaikutusta. Hän on havainnut, että digitaaliset lelut köyhdyttävät leikin sosiaalista ja emotionaalista luonnetta. (MLL 1/2013, 30)

Tunnekontaktia käyttäjän ja ohjelman välillä yritetään pitää yllä yllättävien viihteellisten käänteiden, kuten äänten ja liikkeiden avulla. Näin nopea reagointi ja huomion ylläpitäminen korvaavat lapsen emotionaalisen elämyksen.
(MLL 1/2013, 30)

Hypermedian professori Frans Mäyrä puolestaan uskoo digilelujen auttavan lapsen oppimista ja kehitystä tarjoamalla heille keskustelunaiheita ja sosiaalisuutta. Toisto myös auttaa oppimista, ja digitaalisessa ympäristössä asioita on helppo ja nopea toistaa. Digitaalisia leluja valmistava yritys väittää myös pyrkivänsä leluissaan siihen, että lapsi voisi itse keksiä elementit, joiden kanssa leikkiä ja toimia vuorovaikutuksessa. Leikin sisältö olisi kuitenkin Hakkaraisen mielestä tärkeämpää kuin välineet. Tietojen ja

taitojen opettamisen sijaan leikin tarkoitus tulisi olla elämän perusarvojen, mielikuvituksen ja luovuuden avaaminen kokemuksen ja tunteiden kautta. (MLL 1/2013, 28-30.) Tähän tulisi välineiden käytössä omasta mielestäni pyrkiä. Kasvattajien tulisi innostaa lapsia vuorovaikutteisiin ja luovuutta herättäviin laitekokeiluihin.

2.4 Mediakasvatuksen toteutuminen esi- ja alkuopetuksessa

Esi- ja alkuopetusikäinen lapsi on jo aktiivinen mediayhteiskunnan toimija. Esi- ja alkuopetuksen tuleekin sisältää opetusneuvos Pirjo Singon mukaan mediakasvatusta. Sen takaa jo YK:n lastenoikeuksien sopimus, jossa mediakasvatus nähdään lapsen perusoikeutena. Mediakasvatus toteutuu esiopetuksessa eheyttämiseen perustuvassa opetuksessa ja alkuopetuksessa Viestintä- ja mediataito-aihekokonaisuuden kautta sekä eri oppiaineissa. Mediakasvatus näkyy molemmissa toimintakulttuureissa myös kotien kanssa tehtävänä yhteistyönä. (Kerhokeskus 2009, 5,15.)

Esiopetus perustuu opetuksen eheyttämiseen. Opetus muodostuu silloin kokonaisuuksista, jotka liittyvät lapsen elämänpiiriin ja kokemuksiin laajentaen lapsen maailmankuvaa. Eri tiedonalat tulee ottaa kokonaisuuksissa huomioon suunnittelussa ja toteutuksessa. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa todetaan, että oppimisympäristön tulee tukea myös lapsen kehittymistä nykyaikaiseksi tietoyhteiskunnan jäseneksi. Esi- ja alkuopetuksen mediakasvatus on ollut kuitenkin tähän asti hyvin vähän riippuvainen tieto- ja viestintäteknisistä välineistä, sillä mediakasvatusta voidaan hyvin tehdä perinteisen median eli lehtien, kuvien ja kirjojen parissa. Lasten kasvu teknologisissa ympäristöissä tulee kuitenkin nähdä jo tarpeellisena, onhan mediakulttuuri nykypäivänä aina vain enemmän digitaalista ja verkottuvaa. Tieto- ja viestintätekniiikan käyttötaidot eivät kuitenkaan yksin ole merkityksellisiä, vaan merkityksellistä on oppia tietoisuus mediasta ilmiönä. (Kerhokeskus 2009, 22–29.)

Opetussuunnitelman perusteisiin merkityn Viestintä ja mediataito -aihekokonaisuuden päämääräksi on kirjattu oppilaan ilmaisu- ja vuorovaikutuksen kehittäminen, median aseman ja merkityksen edistäminen sekä median käyttötaitojen kehittäminen. Viestintätaidoissa painottuvat osallistuva, vuorovaikutteinen ja yhteisöllinen viestintä. Mediataidoissa korostetaan vastaanottamista ja omaa tuottamista. (Kerhokeskus 2009, 23.)

Esiopetuksen Taide ja kulttuuri -sisältöalue ja alkuopetuksen taito- ja taideaineet pitävät sisällään mediaympäristöissä vaadittavia audio-visuaalisia merkityksiä. Tekemällä oppiminen näissä sisältöalueissa rakentaa kasvu-alustaa myös medialukutaidolle, kun edetään suunnittelusta valmiiseen teokseen. (Kerhokeskus 2009, 22.)

Tietotekniikan käyttö tutkivan toiminnan eri vaiheissa on osoittautunut Kangassalon, Sommers-Piiroisen ja Tanhua-Piiroisen (2005, 145–161) mukaan toimivaksi tietotekniikan nivomisessa oppimistoimintaan esi- ja alkuopetuksessa. Tietotekniikkaa voi heidän tutkimuskokeilujensa poh-

jalta käyttää kohteena olevan ilmiön jäsentämiseen ja mallintamiseen sekä syy- ja seuraussuhteiden havainnoimiseen. Tietotekniikka tarjoaa lapsille myös uusia mahdollisuuksia dokumentoida ja käsitellä ilmiötä ja sitä koskevaa informaatiota. Tietotekniikan hyödyntäminen auttaa lisäksi tutkivan pienryhmän erilaisia jäseniä kiinnostumaan ja innostumaan oppimis-tehtävästä. Teknologiset välineet voivat tarjota lapsille mahdollisuuden uusiin, erilaisiin rooleihin ja tehtäviin vertaisryhmässä.

Hietala, Ovaska, Sommers-Piironen, Tanhua-Piironen ja Birkstedt (2005, 164–168) ovat tutkineet ja keränneet kokemuksia päiväkodin ja koulun tietotekniikan käyttötavoista muunakin kuin viihtymisen välineenä. Tutkituissa oppimisympäristöissä oli käytössä tietokoneohjelmistoja, kuten piirto- ja ryhmätyöohjelmia sekä medialaitteita, kuten digikamera ja elektroninen mikroskooppi. Päiväkotien esiopetuksessa on koettu tärkeäksi tietokoneen tai -koneiden sijoittelu lapsiryhmän varsinaiseen toimintatilaan. Sama on huomattu myös kouluissa. Opetusvälineiden siirrettävyys ja opetustilojen muunneltavuus on myös koettu tärkeiksi lapsilähtöisemmässä ja eriyttävässä, tekniikkaa joustavasti käyttävässä opetuksessa. Riittävän ajan varaaminen välineiden käyttöön tulisi myös ottaa huomioon.

Suoninen (2008, 60–61) on tutkinut mediakasvatuksen tilaa ja Mediamuffinssihankkeen materiaalin käyttöönottoa päiväkotien esikouluryhmissä. Mediakasvatusta annettiin tuolloin päiväkodeissa yleisemmin muiden toimintojen yhteydessä: osana arjen tilanteita ja osana tavanomaisia opetustilanteita sekä mediakasvatuksellisissa keskusteluissa. Mediamuffinssi-materiaaleja käyttäneissä ryhmissä pidettiin noin kaksi kertaa yleisemmin mediakasvatukseen liittyviä toimintatuokioita, teema-päiviä ja projekteja. Yleisimpiä mediakasvatuksen työmuotoja olivat yhteiset katselut ja kuuntelutuokiot sekä mediasisällöistä keskustelu yleisellä tasolla, sillä niitä pidettiin helpoimpina toteuttaa. Opetuksellisesti parhaimpia menetelmiä ajateltiin kuitenkin olevan omien mediaesitysten teko ja tarkat mediakeskustelut. Tärkeimpinä aihepiireinä pidettiin toden ja tarun erottamista, lasten kohtaamien pelottavien mediasisältöjen käsittelyä ja lasten kohtaaman mediaväkivallan käsittelyä. Tärkeiksi koettiin myös tarinan ja kuvien ymmärtäminen ja tulkinta.

Tarkempia keskusteluja mediasisällöistä oli tehty Mediamuffinssi-materiaaleja käyttäneissä yksiköissä, ja näissä yksiköissä oli valmisteltu jo omia mediaesityksiäkin. Perheiden kanssa tehtävä mediakasvatustyö oli myös yleisempää Mediamuffinssi-materiaaleja enemmän käyttäneissä yksiköissä. Mediakasvatusta rajoittaviksi tekijöiksi tutkimuksessa paljastuivat laitteiden ja välineiden sekä koulutuksen puute. Tutkimustulokset antoivat viitteitä myös siitä, että materiaalien käyttöönottoon ei vaikuttanut pelkästään henkilökunnan yksittäiset valinnat vaan myös kunnan tai päiväkotiyksikön mediakasvatukselliselle toiminnalle asetetun tavoitteet ja painotukset. (Suoninen 2008, 60–61)

2.5 Epun mediareppu -hankkeen mediapajat

Mediakasvatuksen toteuttamista on Kuukan (2008, 43) mukaan viime vuosina tuettu monilla hyvillä hankkeilla. Hankkeissa on kokeiltu ansiokkaasti uusia toteutustapoja ja malleja. Tulosten jalkauttaminen vaatisi kuitenkin valtion tai alueellisen tason toimijoiden yhteistyön kehittämistä. Parhaiten ovatkin toimineet hankkeet, joissa on koulutettu muutosagentteja, jotka omassa toiminnassaan levittävät mediakasvatustietoa työympäristössään ja mahdollisesti myös alueellisesti. Epun mediareppu -hankkeen käynnistyttyä vuonna 2009 tämä jo tiedostettiin ja tiedon jalkauttamiseen kiinnitettiin huomiota.

Epun mediareppu on Opetushallituksen ja Tampereen kaupungin yhteishanke tieto- ja viestintätekniikan käyttöön esi- ja alkuopetuksessa. Hankkeen aikana, vuosina 2009–2012, oli tarkoitus löytää toiminnallisia yhteistyömalleja esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheeseen sekä mahdollistaa esiopetuksessa olevien lasten koulun tilojen ja laitteiden hyödyntäminen. Hankkeen tavoitteena oli parantaa oppilaiden tieto- ja viestintätekniikan osaamista sekä opettajien avoimempaa valmiutta levittää tieto- ja viestintätekniikan osaamistaan muulle henkilöstölle. Toimintamalleina hankkeessa olivat tutortoiminta, mentorointi, vertaistuki ja jaettu opettaajuus. (Tampereen kaupunki 2012)

Tutortoiminta liittyi esikoululaisten ja alkuopetuksen oppilaiden mediapajoihin, joissa oppilaat toimivat yhdessä. Koululaiset toimivat mediapajoissa esikoululaisten tutoreina ohjaten ja samalla itsekin oppien. Hankkeen aikana opettajat taas toimivat toistensa mentoreina ja tekivät tiivistä yhteistyötä. Opetuskäytänteitä ja osaamista jaettiin vertaistuki-malleja hyödyntäen. Hankkeessa käytettiin hyväksi myös tieto- ja viestintätekniikan luomia laajentuneita oppimisympäristöjä, jolloin etäyhteyksien kautta fyysisesti kaukana olevat luokat ja opettajat pystyivät pitämään yhteyttä jaetun opettajuuden muodossa. (Tampereen kaupunki 2012)

Epun mediareppu -hankkeen päätösseminaarissa Epun mediareppu ja Educode Oy järjestivät yhdessä toiminnallisen seminaarin, jossa opettajilla oli mahdollisuus tutustua esi- ja alkuopetukseen soveltuviin ja opetusteknologiaa hyödyntäviin työskentelytapoihin hankeopettajien vetämissä työpajoissa. Näissä mediatyöpajoissa opettajat pääsivät ko-keilemaan ja toteuttamaan käytännössä tieto- ja viestintätekniikkaa hyödyntäviä työtapoja. Työpajojen aiheita olivat tiedonhaku, animaatio, iPod Touch, uutislähetys, äänilotto ja kosketustaulu esi- ja alkuopetuksen arjessa. (Tampereen kaupunki 2012) Jokainen osanottaja sai valita viisi itseään kiinnostavaa mediatyöpajaa, joissa työskenneltiin noin viisitoista minuuttia kerrallaan. Itse osallistuin animaatio-, kosketusnäyttö-, tiedonhankinta-, uutislähetys- ja äänilottopajoihin. Seminaariin osallistujat saivat tosin tietoutta kaikista muistakin hankkeen aikana kehitetyistä mediapajoista. Tieto oli pakattu tiivistetysti mediapajakorteille. Korteissa oli edellisten lisäksi myös kamera-suunnistus, mobiiliblogi, Movie Maker - ja sanomalehtipaja.

Itse innostuin eniten äänilotto-, kamerasuunnitus- ja animaatiopajoista, sillä ne mahdollistavat mielestäni vuorovaikutteisen ja luovan toiminnan lasten kanssa. Niiden avulla pääsee myös median alkulähteille ääntä, kuvaa ja liikettä yhdistämään. Äänityslaitetta, digikameraa ja Movie Maker -ohjelmaa on mahdollista käyttää myös ilman koululaisen tukea, vaikka ne olisivatkin oivia välineitä myös nivelvaiheen yhteistyöhön.

Tiedonhaku eri lähteistä ja yhteisen tietokirjan tekeminen olisi myös mielenkiintoista, mutta se vaatisi jo esikoululaiselta lukutaitoa tai koululaisen apua. Yhteistyö koulun kanssa omalla päivähoitoalueellani on mahdollista, mutta se vaatisi paljon enemmän päivähoitoväen omaa aktiivisuutta. Mahtavaa olisi esikoululaisten kanssa päästä ihmettelemään koululle myös kosketustauluun liitettyä opetusta, sillä se konkretisoi upeasti esimerkiksi äänteiden harjoittelua. Yhteistyötä koulun kanssa voisi tehdä myös jaetun opetuksen muodossa, mistä esimerkkinä seminaarissa oli juuri tuo uutislähetyspaja. Pajassa erään tamperelaisen koulun opilaat tekivät seminaariin osallistujille uutislähetystä jaetun verkon avulla.

Tämän opinnäytetyön kannalta ei koettu tarpeelliseksi avata kaikkia Epun mediareppu -hankkeeseen liittyviä mediapajoja, joten vain kamerasuunnitus-, äänilotto- ja animaatiopajat avattiin tarkemmin. Ne siksi, että niitä käytettiin tutkimuksessa innostamaan Vatialan päivähoitoalueen esikoulussa työskenteleviä päiväkodinopettajia. Mediapajojen tarvikkeet, tavoitteet ja toteutusosa ilmenevät seuraavista taulukoista (Taulukko 1, Taulukko 2 ja Taulukko 3), jotka on mukaeltu Tampereen kaupungin (2012) mediapajakorteista.

”Nyt kaikki hyvät ideat käyttöön!”

Toiminnalliset mediapajat mediakasvatuksen innostamisen välineenä

Taulukko 1

KAMERASUUNNISTUS
TARVIKKEET: Digikamerat, tietokone, tulostin, pahvia, liimaa, sakset, kynä ja paperia
TAVOITTEET: <ul style="list-style-type: none">• Sopii hyvin ensimmäiseksi mediapajaksi• Digikameran käyttö ja kuvaaminen• Yhteistyötaitojen kehittäminen• Koulun tiloihin tutustuminen
TOTEUTUS: <ul style="list-style-type: none">• Opettaja näyttää digikameran avaamisen ja sulkemisen, kuvan rajaamisen sekä digikuvan ottamisen• Pohditaan kuvauskohteita ja niiden luonnetta, esimerkiksi pysyvyyttä (”älä kuvaa lintua”) tai yleisyyttä (älä kuvaa patteria)• Lapset jaetaan ryhmiin (esioppilas yhdessä koululaisen kanssa)• Jokainen ryhmä saa yhden kameran, jolla on tarkoitus ottaa sovittu määrä kuvia mieluisimmista/jännittävimmistä paikoista koulun sisällä/pihalla. Koululaiset voivat samalla esitellä koulun tiloja esioppilaalle.• Kuvien ottamisen jälkeen lapset palaavat opettajan luokse luokkaan ja kuvat siirretään opettajan avustuksella tietokoneelle ja ryhmän kuvat tulostetaan yhdeksi sivuksi• Kuvat sekoitetaan ja jokaiselle ryhmälle jaetaan toisen ryhmän sivu• Ryhmät etsivät kuvien esittämät paikat ja kirjoittavat sijainnin erilliselle paperille• Mikäli valokuvia ei haluta tulostaa, voidaan vain ryhmien kamerat vaihtaa keskenään ja etsiä kuvien esittämät paikat kameran näytön avulla• Lopuksi kokoonnutaan yhteen ja pohditaan oikeita vastauksia, tehtävän mielekkyyttä sekä eniten kuvattuja paikkoja

”Nyt kaikki hyvät ideat käyttöön!”

Toiminnalliset mediapajat mediakasvatuksen innostamisen välineenä

Taulukko 2

ÄÄNILOTTO
TARVIKKEET: Handy recorder H2, digikamera, tietokone ja tulostin
TAVOITTEET: <ul style="list-style-type: none">• Handy recorderin käyttö ja äänitys• Digikameran käyttö ja kuvaaminen• Erilaisiin äänimaailmoihin tutustuminen• Oman äänilotto-pelin tuottaminen• Tarkka kuunteleminen
TOTEUTUS: <ul style="list-style-type: none">• Handy recorderin ja digikameran käytön opastus• Lapset keksivät ääniä ympäristöstään, jotka äänitetään Handy recorderilla• Ääniä vastaavat kuvat kuvataan digikameralla• Kuvat ja äänet viedään tietokoneelle (äänet poltetaan CD-levylle)• Kuvat asetetaan sattumanvaraisesti PowerPointista tehtyyn yhdeksän ruudun ruudukkoon• Ruudukot tulostetaan pelialustoiksi, ääniä soitetaan CD:ltä• Lapsi laittaa napin tai pelimerkin löydettyään ääntä vastaavan kuvan pelilaudaltaan• Se, joka saa ensimmäisenä pelilaudan täyteen on kuuntelun mestari!

Taulukko 3

ANIMAATIOPAJA	MOVIE MAKER -PAJA
TARVIKKEET: Kannettava tietokone, web-kamera (+ web-kameran oma ohjelmisto), Movie Maker -ilmaisohjelma, muistitikku, animaatiohahmot, kangasta ja muuta taustamateriaalia	TARVIKKEET: Digikamera, muistitikku, Movie Maker -ilmaisohjelma,
TAVOITTEET: <ul style="list-style-type: none">• Mediakasvatus• Lapset oppivat luomaan juonellisen tarinan, jossa on looginen jatkumo ja tarinan oikeaoppinen rakenne• Animaation tekeminen / juonellisen elokuvan tuottaminen• Sosiaaliset taidot ja yhteistoiminnallisuus sekä yhteisopettajuus	TAVOITTEET: <ul style="list-style-type: none">• Mediakasvatus• Kuvaaminen digikameralla• Editointiohjelman peruskäyttö• Sosiaaliset taidot ja yhteistoiminnallisuus• Yhteisopettajuus

<p>TOTEUTUS:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opettaja valmistelee luokkaan animaatiopisteitä pienryhmiä varten ja kokoaa pisteille tarvittavat materiaalit (mahdollisesti etukäteen itse valmistetut hahmot ja taustat) • Oppilaat jaetaan pienryhmiin, joissa sekä esioppilaita ja koululaisia • Jokaiselle pienryhmälle tulee avuksi aikuinen • Pienryhmät suunnittelevat tarinan animaatiota varten ja luovat tarinaympäristön käytettävissä olevista tavaroista • Lapsille jaetaan elokuvan työstämistä varten kiertävät roolit: kameran siirtäjä, tavaroitten siirtäjät ja kuvaaja • Kuvataan animaation tekoon tarvittavat kuvat webkameralla ja tallennetaan ne tietokoneelle • Kuvat viedään Movie Maker-ohjelmaan, jossa niistä tehdään elokuva, johon voidaan lisätä musiikkia, alku- ja lopputekstit tai dubata taustalle oma selostus • Valmis työ julkaistaan animaatioelokuvaksi ja katsellaan yhdessä 	<p>TOTEUTUS:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Esi- ja alkuopetuksen oppilaat valmistavat kolmikko-ryhmissä elokuvan itse ottamistaan valokuvista Movie Maker-ohjelmalla • Ryhmät harjoittelevat digikameran käyttöä ottamalla valokuvia esimerkiksi koulun pihalla, retkellä tai suunnistuspäivässä • Opettaja siirtää kuvat kolmikkoryhmien muistitikuille • Tutustutaan yhdessä tietokoneen käyttöön (hiiri, näppäimistö ja muistitikku) sekä Movie Maker -ohjelmaan • Tuodaan valokuvat ohjelmaan muistitikulta • Lisätään alku- ja lopputekstit • Muokataan kuvien siirtymät ja erityistehosteet halutunlaisiksi • Lisätään vielä tekstiä, ääntä ja musiikkia • Lopuksi elokuva julkaistaan muistitikulle tai poltetaan DVD:lle • Elokuvia katsellaan yhdessä • Prosessi etenee viiden tai kuuden oppitunnin aikana
--	---

3 MEDIAKASVATUKSEN TUTKIMUS SUOMESSA

Suomessa mediakasvatuksen tutkiminen on suhteellisen uusi ilmiö. Mediakasvatusseuran perustaminen vuonna 2005 on ollut mediakasvatuksen tutkimuksen ja kehittämisen kannalta iso askel, mutta tutkimusta hajauttaa edelleen mediakasvatuksen monitieteellinen luonne. Siihen liittyy tutkijoiden ja eri laitosten välisen yhteistyön vähäisyys. Mediatutkimusta yhdistää kuitenkin media tai median kyllästämä kulttuuri. Yhdistävänä tekijänä on myös yksilön tai yhteisön suhde mediaan ja mediakulttuurin ilmiöihin, kuten kasvuun ja kehitykseen sekä yhteiskunnalliseen ja poliittiseen vaikuttamiseen. (Kupiainen, Sintonen & Suoranta 2007, 20–21.)

Mediakasvatustutkimus suuntautuu usein yleisötutkimukseen. Yleisötutkimuksessa mielenkiinto on keskittynyt median kasvun ja kehityksen näkökulmiin sekä median ja aktiivisen tulkitsijan problematiikkaan. Kasvatustieteissä mediakasvatuksen tutkimus on suuntautunut kehityksen, koulutuksen, opetuksen, opiskelun ja oppimisen tukemiseen sekä erilaisten informaatio- ja kommunikaatioteknologisten oppimisympäristöjen ja oppimateriaalien tutkimiseen ja kehittämiseen. On tutkittu myös mediakasvatuksen ja koulun välistä suhdetta tai mediakasvatuksen etiikkaa. Kriittisen pedagogiikan piirissä media-kasvatuksella on ollut myös oma tutkimuksellinen asemansa. Media-tutkimuksessa kiinnostusta on herättänyt lisäksi median aikakauden kansalaisuus ja mediakasvatuksen mahdollisuudet kansalaisuuden vahvistajana. Mediatutkimusta on liitetty lapsi- ja nuorisotutkimukseen, kulttuurintutkimukseen, elokuvatutkimukseen, tieto- ja viestintä-teknologian tutkimukseen, taidekasvatukseen, informaatiotutkimukseen ja kuluttajatutkimukseen. Mediakasvatus voitaneen määrittää jo hybridi-tieteeksi, joka tarjoaa jatkuvasti uusia moniselitteisiä ja ilmiökeskeisiä tutkimuksenkohteita, joita voi lähestyä sekä empiirisesti että käsitteellisesti-teoreettisesti ja näitä tutkimusotteita yhdistäen. (Kupiainen ym. 2007, 21.)

Suomalaisessa mediakasvatustutkimuksessa voidaan erottaa neljä erilaista suuntausta: teknologia, suojeleminen, kulttuurintutkimus ja kriittisyys. Tekniiseen suuntaukseen liittyy tekninen tiedonintressi ja kiinnostus tieto- ja informaatioteknologian, verkkopedagogiikan ja uusien oppimisympäristöjen tutkimukseen. Suojelusuuntauksessa lähtökohtina ovat lasten suojelun tavoitteet ja mediavaikutusten tutkimus. Kulttuurintutkimuksen näkökulmasta mediakasvatusta tarkastellaan mahdollisimman laajalaisesti pyrkien ymmärtämään mediakulttuurin ilmiöitä ja mediasuhteita. Kriittinen tutkimus nojautuu kriittiseen pedagogiikkaan ja tarkastelee mediakulttuurin vastakysymyksiä, vastarinnan strategioita ja mediaosallistumista. (Kupiainen ym. 2007, 21–22.)

Yleisen mediaosaamisen tutkimukseen ollaan Suomessa jo Lipposen (2007, 57–58) huomioiden mukaan panostettu, mutta sen lisäksi tulisi tutkimusta suunnata myös paikallisen ja yhteisöllisen mediaosaamisen ymmärtämiseen. Paikallisessa ja yhteisöllisessä mediaosaamisessa korostuvat mediayhteisöön osallistuminen, toimintaa välittävät välineet ja media-

toimijuus. Mediatoimijuuden avulla voidaan ymmärtää yleistä mediaosaamista ja paikallista ja yhteisöllistä mediaosaamista uudella tavalla. Toimijuuteen liittyy ymmärrys siitä mitä resursseja on tarjolla, mistä niitä voi löytää ja miten niitä käytetään. Toimijuudessa muodostuu osallistumisen kautta uutta identtiteettiä jollakin tietyllä tietämisen alueella.

Toimijuudesta on Lipposen (2007, 58) mukaan hyvin vähän tutkimusta. Käsillä oleva opinnäytetyö valottaa kuitenkin erään päiväkotialueen esiopetusryhmien paikallista ja yhteisöllistä mediatoimijuutta.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä opinnäytetyössä tutkimusta tehdään yleisönäkökulmasta teknologiasuuntautuneesti. Tutkittavina tutkimuksessa ovat tietyn alueen päivähoidon esikouryhmien opettajat. Teknologia liittyy erilaisiin pedagogisiin tieto- ja viestintätekniikan opetuskäyttöön kehitettyihin malleihin. Mediakasvatuksen yhdistäminen esi- ja alkuopetuksen kontekstiin tuo opinnäytetyöhön myös kulttuuritutkimuksen näkökulmaa.

Opinnäytetyö on laadullinen, konstruktivistinen, useampaan aineistonkeruumenetelmään perustuva tapaustutkimus, jossa aineistona käytettiin kertomuksia, ryhmähaastattelua ja päivähoidon suunnittelua ja toteutusta ohjaavia asiakirjoja.

Opinnäytetyön päätavoitteena on välittää tietoa ja käytännön kokemusta Epun mediareppu -hankkeeseen liittyvistä mediatyöpajoista päiväkodin jo olemassa olevien mediakasvatuskäytänteiden rinnalle. Toisena tavoitteena on herättää ajatuksia pajojen soveltuvuudesta esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheeseen. Opinnäytetyön tuloksia voidaan vertailla Suonisen (2008) tutkimukseen mediakasvatuksesta päiväkodissa ja esiopetuksessa. Tutkimuksessa keskitytään mediakasvatuksen tilan ja Mediamuffinssi -oppimateriaalien käyttöön. Hietalan ym. (2005) sekä Kangassalon ym. (2005) päiväkodissa toteutettuun tekniseen mediakasvatukseen liittyviä tutkimuksia voidaan myös vertailla tähän tutkimukseen. Vertailukohtia tutkimukseen saa myös Niinistön ja Ruhalan (2006) pohdinnoista pienten lasten mediakasvatuksesta. Tutkimusten antia voi verrata lisäksi Epun mediareppu -hankkeen toteuttamisen arvioimiseen liittyviin pohdintoihin (Tampere 2012).

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät

Tutkimuksen tehtävänä oli innostaa päivähoidon esiopettajia käyttämään ja soveltamaan Epun mediareppu -hankkeeseen liittyviä mediapajoja esiopetuksen arjessa ja mahdollisesti myös esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheessa. Uudet toiminnot tulee kuitenkin suhteuttaa jo käytössä oleviin mediakasvatustapoihin, siksi tärkeää oli selvittää myös ryhmien mediakasvatuksen tilaa.

Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

1. Miten mediakasvatusta toteutetaan esikouluryhmissä?
2. Miten Epun mediarepun toiminnalliset mediapajat soveltuvat esi- ja alkuopetuksen mediakasvatukseen esiopettajien näkökulmasta?

4.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimus tehtiin Vatialan päivähoitoalueella, jossa on kolme päiväkotia. Tutkimuksen keskiössä olivat tämän alueen päiväkotien esiopetusryhmien opettajat tai opettajat, jotka ovat joskus toimineet esiopettajina näissä päiväkodeissa. Oravanpesän päiväkodista tutkimukseen lupautui kolme opettajaa sekä päiväkodin johtaja, Vatialan päiväkodista viisi opettajaa ja Liutun päiväkodista kaksi opettajaa.

Opettajat pysyvät tutkimuksessa anonyymeinä, eikä heidän yhteytensä edellä mainittuihin päiväkoteihin tule millään tavalla ilmi. Tutkimuksessa käsiteltiin siis kaikkien näiden päiväkotien opettajia yhtenä joukkona, joiden ajatuksia ja mediakasvatuksellista toimintaa suhteutetaan alueen päiväkotien varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmiin.

Tutkimuksen toiminnallinen osuus mediapajoihin käynnistyi 30. tammi-kuuta. Tuolloin toimintaan pääsi osallistumaan 10 opettajaa, sillä yksi mukaan lupautuneista joutui perumaan osallistumisensa.

4.3 Tutkimusmetodi ja aineistonkeruu

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jossa tutkimus kohdistui Vatialan päivähoitoalueen esiopetusta antaviin päiväkodinopettajiin, joiden kokemuksia ja näkemyksiä esiopetuksen mediakasvatuksellisesta toiminnasta kartoitettiin. Koska tutkimuksessa oli tarkoitus kehittää myös opettajien mediateknistä osaamista, tutkimukseen tuli mukaan käytännöllistä ja toiminnallistakin tutkimusorientaatiota. Sovelletun toimintatutkimuksen avulla pyrittiin muuttamaan tai kehittämään alueen mediakasvatuksellista toimintaa osallistamalla opettajia oppimaan uusia tietoja ja taitoja toiminnallisissa mediapajoissa.

Tutkimuksen kohdejoukon pohdinnat omista kokemuksistaan mediakasvattajina ja mediapajoihin osallistujina tuotiin esiin opettajien kertomuksina. Alueen mediakasvatuksen tilaa selvitettiin myös dokumenttien avulla. Tarkemmin tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä selostetaan seuraavissa kappaleissa.

4.3.1 Dokumentit ja avoin ryhmähaastattelu

Dokumentteja ja ryhmähaastattelua käytettiin tutkimuksessa päiväkotien mediakasvatuksen tilan kartoittamiseen. Päivähoidon mediakasvatuksellisia dokumentteina toimivat Kangasalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma sekä esiopetuksen suunnitelma ja kolmen tutkimuksessa mukana olleen päiväkodin omat varhaiskasvatussuunnitelmat. Dokumenttien sisällön analyysissä keskityttiin mediakasvatuksen suunnitteluun ja toteutuksiin liittyviin kuvauksiin.

Avoin ryhmähaastattelu oli tutkimuksessa tarpeen, jotta päiväkotien todellinen mediakasvatuksellinen toiminta saatiin esiin. Ryhmähaastattelu toteutettiin mediapajaillalla ennen toiminnallista osuutta. Keskustelua alustettiin PowerPoint-esityksellä, Medikasvatusta esikoululaisten kanssa, jossa avattiin mediakasvatukseen liittyviä käsitteitä ja annettiin myös esimerkkejä varhaiskasvatuksen mediakasvatukseen soveltuvista toiminnoista. Haastatteluaineisto analysoitiin myös sisällön analyysillä.

Ryhmähaastatteluun ideaalisin ryhmä olisi (Eskolan & Suorannan 2003, 96) mukaan 4–8 henkeä, mutta tässä tutkimuksessa haastateltavia oli kymmenen. Päiväkodinopettajat olivat onneksi toisilleen jo ennestään tuttuja, joten päiväkotien mediakasvatuksen toteuttamiskäytänteisiin liittyvä keskustelu saatiin mukavasti käyntiin. Opettajien kommentit kirjattiin ylös samantien suurelle paperille, mikä helpotti keskustelun analyysiä, mutta puheiden sanatarkka ylöskirjaaminen ei tässä tilanteessa onnistunut. Haastattelu oli strukturoimaton ja keskustelu eteni vapaasti. Keskustelu aloitettiin kysymyksellä: Miten mediakasvatusta on toteutettu päiväkotien esikouluryhmissä? Aiheesta keskusteltiin vapaasti noin puolisen tuntia. Tutkija antoi keskustelun kuluessa myös teemoja keskusteluun.

4.3.2 Toiminnalliset mediatyöpajat ja Epun mediareppu -infokansiot

Kuten aikaisemmin on jo tullut esille, käsillä olevan tutkimuksen tärkeimpänä tavoitteena oli innostaa alueen esiopettajia käyttämään ja soveltamaan Epun mediareppu -hankkeeseen liittyviä mediavälineitä. Tähän innostamiseen käytettiin opettajia osallistavia toiminnallisia mediatyöpajoja, jotka toteutettiin 30.1. klo 17–20. Kyseinen päivä sovittiin päiväkotien johtajien kanssa alueen päivähoidon johtotiimissä. Pajoiksi valikoitui kamerasuunnistus-, äänilotto- sekä Movie Maker - ja animaatiopaja.

Opettajien ajattelua suunnattiin ennen toiminnallista iltaa mediakasvatukseen myös kaikkiin kolmeen päiväkotiin jaetuilla Epun mediareppu -

infokansioilla, joissa hankkeeseen liittyviä mediateknisiä ympäristöjä ja niihin kuuluvia toimintoja avattiin. Kansiot olivat luettavissa päiväkodeissa jo kaksi kuukautta ennen toiminnallista iltaa, sillä kaikkien opettajien yhteen saaminen samana päivänä vaati alueen päiväkotien johtajilta yhteensovittamista. Pajailta toteutui siis myöhemmin kuin alunperin oli kaavailtu.

Toiminnallisessa mediapajaillalla toiminta ohjeistettiin tarkkaan etukäteen. Opettajat jaettiin kolmeen 3–4 hengen ryhmään, jotka kiersivät kaikissa kolmessa mediatyöpajassa. Opettajat toivoivat, että ryhmässä olisi saman päiväkodin työntekijöitä, jotta asioiden myöhempi työstäminen onnistuisi paremmin. Siihen suostuttiin. Pajojen kiertojärjestys sovittiin myös etukäteen siten, että kamerasuunnistuksesta siirryttiin äänilaton tekemiseen ja sieltä animaatiopajaan. Aikaa työskentelyyn pajoissa jaettiin 20 minuuttia pajaa kohden, koska aikaa oli alustuksen ja ryhmähaastattelun jälkeen jäljellä parisen tuntia ja tuotosten yhdessä katsomiseen ja kertomusten kirjoittamiseenkin piti jättää aikaa. Animaatiopajoissa työskentely tosin venyi muutamalla ryhmällä 30 minuuttiin, mutta kokonaisaikataulutus piti siitä huolimatta.

Kamerasuunnistus toteutettiin ryhmissä pareittain. Parit lähetettiin ottamaan kuvia itselleen mieluisista paikoista toiselle puolelle päiväkotia. Kun pyydytetyt kuusi kuvaa oli otettu, parit vaihtoivat kameroita keskenään ja etsivät kuvatut paikat. Tämän opettajat tekivät keskenään.

Äänilaton tekemiseen liittyvät vaiheet ohjattiin tutkijan avustuksella. Opettajat saivat äänittää yhteensä yhdeksän itseään kiinnostavaa ääntä ja kuvata ääniin liittyvät tilanteet kameralla. Jokainen pienryhmä kuvasi ja äänitti siis vain 3 äänenlähdettä. Tähän järjestelyyn päädyttiin, jotta 20 minuutin paja-aika riittäisi, sillä tärkeää oli oppia myös itse siittämään kuvat ja äänet tietokoneelle. Mediapaja ohjeistettiin seuraavasti.

Äänitä kolme itseäsi kiinnostavaa ääntä handy recorderilla. Ota kuva äänittämästäsi äänenlähteestä heti äänittämisen jälkeen. Vie äänet tietokoneelle, jonka työpöydälle on valmiiksi luotu äänet -kansio. Raahaa äänet kansioon. Vie myös kuvat tietokoneelle ja raahaa ne valmiiksi työpöydälle luotuun kuvat -kansioon. Tee yhdeksän ruudun PowerPoint -taulukko, jonne siirrät kuvat epämääräisessä järjestyksessä. Sen jälkeen voit verrata kuvia ja ääniä toisiinsa tietokoneen ruudulta käsin.

Kun kaikki kolme ryhmää oli suorittanut tehtävän, saatiin ruudukko täyteen kuvia ja kaikille kuville myös äänet. Pajoissa toimimisen jälkeen valmista äänilottoa pelattiin yhdessä. Opettajat saivat siis kertoa, mihin kuvaan kuunneltu ääni heidän mielestään liittyi.

Movie Maker - ja animaatiopajassa opettajia ohjasi tutkijan tietotekniikkaa opiskeva poika. Tilaan oli valmisteltu etukäteen animaatiopiste, jossa oli

muovisia maatalon eläimiä, talli ja aitaus sekä kangastausta. Opettajia ohjeistettiin luomaan lyhyt tarinaympäristö elokuvalla näiden esineiden avulla. Ryhmälle jaettiin sen jälkeen animaation tekemiseen liittyvät roolit: kameran siirtäjä, tavaroiden siirtäjä ja kuvaaja. Animaatio kuvattiin digikameralla eläimiä varovaisesti kohta kohdalta siirtäen. Valmiit kuvat siirrettiin tietokoneelle työpöydälle luotuun kansioon ja liitettiin sieltä Movie Maker -ohjelmaan. Tätä varten opettajille jaettiin tarkka ohjeistus myös kirjallisesti. Ohjeistusta en tekijänoikeussyistä valitettavasti voinut tähän opinnäytetyöhön liittää. Ohjelmaan lisättiin vielä ääniä yhdessä. Animaatioon kuuluvat alku- ja lopputekstit jäivät Movie Maker -ohjelman valitettavan jumiutumisen vuoksi liittämättä. Viimeiselle ryhmälle tuli myös kiihuun tuntua ja se näkyi animaation loppukohtauksen sekavuutena.

Ajan riittämiseksi jokainen ryhmä kuvasi vain yhden osan tarinasta joko alun, keskikohdan tai lopun, jotta jokaiselle ryhmälle jäi aikaa myös kuvien siirtämiseen Movie Maker -ohjelmaan. Pajatoiminnan jälkeen ryhmien työstämä animaatio katsottiin yhdessä. Opettajien elokuvan julkaisunmeksi tuli Pegasus ja kissojen hyökkäys.

4.3.3 Kertomukset ja niiden analyysi

Mediapajoissa toimimisen jälkeen oli tutkimuksessa selvitettävä, miten opettajat kokivat mediapajojen ja niissä toimimisen innostavan heitä esiopetusryhmien mediakasvatuksessa. Tähän käytettiin opettajilta kerättyjä kertomuksia, jotka pyydettiin heti mediapajoissa toimimisen jälkeen. Opettajille jaettiin kynät ja paperit, ja kertomukset ohjeistettiin seuraavalla tavalla.

Kirjoita kertomus siitä, miten koit työskentelyn Epun mediarepun mediatyöpajoissa ja miten voisit hyödyntää kokemuksiasi esikoululaisten kanssa. Pohdi myös mahdollisuutta koulun kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Kertomus valikoitui tutkimuksen aineistomenetelmäksi, sillä kertomus välittää Kujalan (2007, 25–27) mukaan aina kokemuksen. Yksilön kielellisesti kuvatessa kokemustaan, elämys tulee tulkittua kokemukseksi. Kertomuksen avulla voidaan selvittää siis, miten juuri kyseinen tutkimustilanne johdattelee yksilöitä tulkitsemaan kokemuksiaan. Heikkinen (2001, 116) on todennut kertomusten käyttämisen viittaavan tutkimuksessa narratiiviseen lähestymistapaan, jossa huomio kohdistetaan kertomukseen tiedon välittäjinä ja rakentajina.

Kun kertomukset kirjoitettiin välittömästi mediapajojen jälkeen, jolloin kokemukset olivat vielä tuoreena mielessä, aineisto saatiin kerralla kaikilta osallistujilta. Kertomuksien tuottama aineisto analysoitiin yksinkertaisella sisällön analyysillä, jossa etsittiin kertomuksista vastauksia tutkimuskysymyksiin. Kertomuksista löytyi yhteneviä pohdintoja mediapajojen

mielekkyydestä, mediapajojen haastavuudesta ja mediapajojen soveltuvuudesta esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheeseen.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuus ollee hankalampaa todeta kuin määrällisen, tiukasti strukturoituun muotoon perustuvan tutkimuksen. Useampaan aineistonkeruumenetelmään perustuvia laadullisia tutkimuksia pidetään kuitenkin luotettavampina kuin yhteen menetelmään perustuvia. Luotettavuutta lisää myös tutkimuksen toistettavuus. (Eskola & Suoranta 2003, 212-219)

Käsillä olevan tutkimuksenkin luotettavuutta parantaneen useamman aineistonkeruumenetelmän käyttö. Ryhmähaastattelun kirjaaminen paperille äänittämisen tai videoimisen sijaan saattaa kuitenkin jättää inhimillisen virheen vuoksi joitakin ryhmässä kerrottuja asioita esiin tulematta. Tutkimuksen toistettavuus juuri samanlaisena ei siksi onnistune.

Tutkimuksen toiminnallinen osuus tuo tähän opinnäytetyöhön Eskolan ja Suorannan (2003, 210) sanoin elämän makua ja todellisuuden tuntua, mikä helpottanee opinnäytetyön luotettavuuden arviointia. Mediapajoissa toimiminen ja opettajien kertomukset kokemuksistaan heti pajojen jälkeen tuonevat tutkimukseen myös validiteettia, sillä niiden avulla tutkimuksessa voitiin mitata juuri sitä, mitä oli tarkoituskin mitata.

Tutkimuksen yleistettävyyttä ei näin pienen tutkimusjoukon vuoksi ole mahdollista, mutta opinnäytetyö antanee viitteitä Kangasalan päivähoidossa tehdyn mediakasvatuksen painotusalueista ja toiminnallisten mediapajojen toimivuudesta teknisten välineiden käyttöön innostamisessa. Tutkimuksen vahvistetuvuutta lisänee tulosten verrattavuus aikaisempiin tutkimuksiin.

5 AINEISTON ANALYYSIN TULOKSET

Seuraavissa kappaleissa kuvataan aineiston analyysin tuloksia tutkimuskysymyksiin verraten. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, miten mediakasvatusta Vatialan alueen esikouluryhmissä toteutetaan, etsittiin vastauksia Kangasalan kunnan ja Vatialan päivähoidon alueen päivähoitoyksiköiden varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmista. Tämä tieto oli tarpeen, jotta kunnan ja päiväkodin mediakasvatukselliset painotukset saatiin esille. Ne vaikuttavat oleellisesti siihen, miten mediakasvatus koetaan eri päivähoitoyksiköissä perustehtävää tukevana toimintana. Ne antavat myös pohjan mediakasvatukselliselle toiminnalle alueen päiväkodeissa.

Kangasalan kunnassa mediakasvatukseen on panostettu. Mediakasvatusta on pohdittu Kangasalan varhaiskasvatussuunnitelmassa historiallis-yhteiskunnallisissa ja luonnontieteellisissä sisällöissä. Kunnan esiopetus-

suunnitelmassa mediakasvatus tulee esiin kielelliseen kehitykseen liitettyinä sekä taide ja kulttuuri osuudessa. Mediakasvatus on huomioitu myös kaikkien alueen päiväkotien varhaiskasvatus-suunnitelmissa.

Päiväkotien todellisen mediakasvatuksellisen tilan esille saamiseen haettiin vastauksia opettajille suunnatulla ryhmähaastattelulla ja sen analyysillä. Haastattelun analyysissä huomio kiinnittyi siihen, että mediakasvatusta on toteutettu kaikissa alueen päiväkodeissa monipuolisesti, mutta tekniikan hyödyntäminen on kuitenkin ollut vähäistä.

Epun mediarepun teknisiin mediapajoihin liitetty käytännön opetus tuli alueelle siis tarpeeseen. Näihin mediapajoihin liittyy opinnäytetyön toinen tutkimuskysymys, joka selvittää toiminnallisten mediapajojen hyödynnettävyyttä esiopettajien näkökulmasta. Vastauksia kysymykseen toi opettajien pajatoiminnan jälkeisten kokemusten välittyminen kertomuksiin, joiden analyysi toi esiin pajojen mielekkyyden, niiden haasteellisuuden ja pajojen soveltuvuuden esi- ja alkuopetukseen, joita on tarkemmin eritelty luvussa 5.2.

5.1 Miten mediakasvatusta alueen esikouluryhmissä toteutetaan?

Kangasalan kunnan varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmien sisällön analyysi toi esiin sen, että mediakasvatusta arvostetaan kunnassa. Samaan asiaan huomio kiinnittyi myös päiväkotien omien varhaiskasvatussuunnitelmien sisällön analyysissä. Suunnitelmissa on tarkasti eritelty mediakasvatuksen osa-alueita. Päiväkodeissa painotetaan mediakasvatuksessa lapsen aktiivista roolia ja lapsia innostetaan lapsille ominaisin toimintatavoin: leikkien, liikkuen, tutkien sekä taiteen eri osa-alueiden avulla.

Ryhmähaastattelun sisällön analyysin mukaan mediakasvatuksen todellinen tila näyttää alueen päiväkodeissa olevan erinomainen. Kaikissa päiväkodeissa on tehty monipuolista mediakasvatusta enimmäkseen perinteisiä mediavälineitä käyttäen. Mediakasvatusta on käytetty esi-kouluryhmissä myös lastenkulttuurin esiin tuomiseen lasten omien esitysten avulla.

5.1.1 Mediakasvatus Kangasalan kunnan ja alueen päiväkotiyksiköiden varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelmissa

Kangasalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa (2010, 13) mediakasvatus on sisällytetty historiallisyhteiskunnalliseen orientaatioon. Mediakasvatus nähdään oppimisena ja kehittymisenä median parissa. Tavoitteena on saada kaikki lasten kanssa toimivat tiedostamaan mediakasvatuksen tärkeys muuttuvassa yhteiskunnassa sekä virittää keskustelua mediakasvatuksesta myös vanhempien kanssa. Mediakasvatuksessa painote-

taan yhdessä tekemistä ja lapsen aktiivista roolia aikuisen toimiessa lapsen rinnalla opastajana.

Media mainitaan myös kunnan varhaiskasvatussuunnitelman luonnontieteellisissä sisällöissä. ”Luonnossa koettua voidaan tutkia eri tavoin mm. kirjojen, median ym. avulla” (Kangasala 2010, 12).

Kangasalan esiopetuksen suunnitelmassa (2011, 9–14) mediakasvatusta sivutaan kielellisen kehityksen osiossa. Tarkemmin aiheeseen perehdytään taide ja kulttuuri -osiossa. Kielelliseen kehitykseen liittyen lapsi saa esiopetuksessa tutustua monenlaiseen kotimaiseen ja ulkomaiseen lastenkirjallisuuteen, tietokirjallisuuteen, runoihin, loruihin, sarjakuviin ja lehtiin sekä Kangasalan omiin lastenkirjailijoihin Jalmari Finneen ja Tuula Kallioniemeen. Taide ja kulttuuri -osiossa mediakasvatuksen kerrotaan nousevan lasten kokemusmaailmasta. Lapset tuovat itse päivittäin esiin mediasisältöjä medialeikkeissään. Esiopetuksessa tutkitaan yhdessä eri median muotoja, kuten tietokonetta, lehtiä, kuvia, kirjallisuutta, televisio-ohjelmia, cd-levyjä, radiota ja kameraa. Lapsiryhmän kanssa opetellaan myös etsimään tietoa mediaa hyödyntäen sekä opetellaan kriittiseksi median käyttäjiksi. ”Esiopetushenkilöstö on esimerkkinä median käytössä” (Kangasala 2011, 14).

Päiväkoti Oravanpesän varhaiskasvatussuunnitelmassa (Kangasala 2011, 18) media on nostettu omaan kappaleeseen Minä ja media. Mediakasvatuksessa tutustutaan sen mukaan median eri välineisiin ja niiden käyttämiseen, sekä opetellaan kriittistä suhtautumista median eri osa-alueisiin. Tutkimusmatkalla mediaan lasta rohkaistaan ja innostetaan ilmaisemaan omaa ajatteluaan ja tunteitaan lapsille ominaisin toimintatavoin: leikkien, liikkuen, tutkien ja taiteen eri osa-alueiden avulla.

Leikkimiseen on liitetty mediahahmojen imitointi ja jäljittely, tv-formaattien, ohjelmien, pelien ja elokuvien matkiminen sekä eri mediavälineiden käyttäminen leikeissä. Taiteelliseen kokemukseen ja ilmaisemiseen mediakasvatuksellisesti kuuluvat kuvat, äänet, äänimaailmat, musiikki, sadutus, sarjakuvat, elokuvat, animaatiot, valokuvaus, videointi ja oman lehdet. Media mahdollistaa myös tunteiden käsittelyn sekä median hahmoihin ja tarinoihin eläytymisen näytellen, piirtäen, askarrellen, tanssien ja tarinoita kertoen. Tutkimiseen mediaa voi liittää hankkimalla tietoa median avulla, käyttäen tietokonetta, kameraa, radiota, sanoma- ja aikakauslehtiä, uutisia tai mainoksia. Mediaympäristöstä voi myös nimetä, luokitella, vertailla ja laskea asioita. Mediaesityksistäkin voidaan tutkia päähenkilöitä, juonta, oikeaa ja väärää, hyvää ja pahaa sekä faktaa ja fiktiota. Liikkumiseen mediaa voi käyttää esimerkiksi kuvassa olevan liikkeen matkimiseksi, sanomalehtijumppana tai mediassa esitetyt urheilutapahtumat huomioiden.

Vatjalan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2012, 15) mediakasvatus löytyy Minä ja mediamato -osiosta. Vatjalan päiväkodissa mediakasvatuksessa tutustutaan median eri välineisiin, niiden käyttämiseen ja ope-

tellaan myös kriittistä suhtautumista median eri osa-alueisiin. Mediakasvatus on yhdessä tekemistä ja lasten aktiivisuutta painottavaa. Siihen kuuluu opastus, tuki, kuuntelu, läsnäolo, iltseilmaisuus, ja tiedonhankinta sekä mediaturvallisuus.

Liutun päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2010, 10) mediakasvatus on mainittu lyhyesti historiallisyhteiskunnallisessa orientaatiossa lapsille ominaisissa taiteellisen kokemisen ja ilmaisun toimintatavoissa. Mediakasvatukseen on Liutun päiväkodissa liitetty tosi ja epätosi, lehdet, kirjat, internet ja tiedonhaku.

5.1.2 Esikouluryhmissä toteutettu mediakasvatus

Kymmenelle Vatialan päivähoitoalueen esiopettajalle tehdyn avoimen ryhmähaastattelun analyysissä korostui se, että päivähoitoalueella mediakasvatusta toteutetaan paljon ja monipuolisin menetelmin. Onhan mediakasvatus otettu huomioon kunnan esiopetussuunnitelmissa sekä kaikkien päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmissakin, joten mediakasvatuksen toteuttaminen näissä päiväkodeissa perustuu suunnitelmien toteuttamiseen käytännössä.

Mediakasvatusta on opettajien mukaan tehty enimmälti arkeen liittyen, perinteisiä mediavälineitä käyttäen. Lasten kanssa on luettu ja tutkittu kirjoja sekä sanoma- ja aikakauslehtiä. Kirjoista on tarkasteltu useimmiten juonta, päähenkilöitä ja kuvia. Sanoma- ja aikakauslehdistä on etsitty muotoja, kuvia, mainoksia ja urheilujuttuja. Sanomalehtiä on lisäksi käytetty apuna liikunnassa.

Lapset ovat tehneet esikouluryhmissä myös omia kirjoja ja sanomalehtiä. Kirjoja on tehty lapsilta kerätyistä yksilö- tai ryhmäsadutuksista, joihin lapset ovat tehneet kuvituksen. Sanomalehtiin lapset ovat tehneet omia uutisia, mainoksia, sarjakuvia ja haastatteluja. He ovat haastatelleet oman päiväkotinsa johtajaa, työntekijöitä, lapsia tai läheisen koulun oppilaita. Lapset ovat myös piirtäneet tai kuvanneet digikameralla sanomalehteen ja kirjoihin kuvitusta.

Kuvien tarkastelua on esikouluryhmissä tehty muullakin tavalla. Lapset ovat tutkineet erilaisia taidekuvia ja tehneet omia versioita aiheista. Kuviin on tutustuttu myös niin sanotusti hyppäämällä tauluun, jolloin lapset ovat saaneet kuvitella itsensä taulun maailmaan näkö-, kuulo- ja tuntoaisteja myöten. Kuviin on hypätty myös konkreettisesti tekemään taulussa kuvattuja asioita.

Sarjakuviin on alueen esikouluryhmissä myös perehdytty. Niiden ruutuja, puhekuplia, sarjakuvahahmojen ilmeitä ja sarjakuvan etenemistä alun ja keskikohdan kautta loppuhuipentumaan on pohdittu. Lapsia on myös innostettu tekemään omia sarjakuvia, joiden ruutuihin tai puhekupliin ryh-

män aikuiset ovat kirjoittaneet hahmojen repliikit, elleivät lapset jo itse ole oppineet kirjoittamaan.

Kuvia on käytetty lisäksi tunnekasvatuksessa. Lapset ovat saaneet itse etsiä erilaisiin tunteisiin sopivia kuvia, tai pienryhmissä on tarkasteltu opettajien valitsemia tunnekuvia.

Digikameran käyttö kuvien tutkimisessa ja niiden itse tuottamisessa on päiväkodeissa myös ollut käytössä. Opettajat myönsivät keskittyneensä kameran käytön opettamisessa vain kuvan ottamiseen, joten kameran tarkempiin hienouksiin, kuten zoomaukseen, ei ole jäänyt aikaa. Digikameralla lapset ovat saaneet kuvata esimerkiksi luontoa eri vuodenaikoina tai omia tärkeimpiä paikkojaan päiväkodissa. Kuvia on suunniteltu yhdessä opettajien kanssa, jolloin on pohdittu lähinnä, mitä aihetta kuvataan sekä miksi ja keitä kuvassa on mahdollisesti mukana. Kuvakokoa tai kuvakulmaa ei näissä suunnitelmissa ole useinkaan otettu huomioon. Lasten ottamista valokuvista on tehty myös näyttelyitä, joista esimerkkeinä annettiin Rakkain paikka päiväkodissa - ja Talvinen luontokuva -näyttelyt.

Videoita päiväkodeissa on käytetty lasten omien esitysten tallentamiseen, tai videon avulla on avattu lasten päiväkotipäivää lasten vanhempien nähtäville. Videoita on päiväkodeissa käytetty siis lasten oman tai päiväkodin kulttuurin esille tuomiseen.

Lasten omia esityksiä on tehty valmiisiin satuihin tai lasten omiin sadutuksella tuotettuihin tarinoihin. Lapset ovat esittäneet nukketeratteria tai näytelmiä, joihin he ovat saaneet miettiä itselleen sopivat roolihahmot, lavasteet ja äänitehosteet. Näytelmiin on tehty siis omia äänimaisemia tai on käytetty niihin sopivia valmiita musiikkiesityksiä taustalla. Äänimaisemia ja musiikkia on päiväkodeissa käytetty myös erilaisten runojen, lorujen, laulujen ja musiikkisatujen elävöittämiseksi. Myös hiljaisuuteen liittyviä ääniä ja tunnelmia on lasten kanssa tutkittu.

Tietokonetta opettajat eivät myöntäneet paljon käyttäneensä lasten kanssa. Sieltä on haettu Papunetin pelejä ja värityskuvia lapsille. Pikkukakkosen ja Legon sivuilla on joskus vierailtu. Hiiren peruskäyttöäkin on jonkin verran opeteltu. Tiedon hakuun tietokonetta päiväkodeissa ilmoitettiin käytetyn eri maiden lippujen etsimiseksi, säätietojen tarkistamiseksi, avaruustemaan liittyvien kuvien ja videoiden tutkimiseksi tai lasten erikoisempien kysymysten vastauksien tarkistamiseksi, kuten ”Kuinka rikas Roope-Ankka on?” Tietokoneelta on etsitty myös kuvia lasten Viikon tähtityyppi-esityksiin. Kuvien avulla on haluttu selkeyttää lasten kertomuksia lempiruistaan, harrastuksistaan tai lempileikeistään.

5.2 Miten Epun mediarepun mediapajat soveltuvat esi- ja alkuopetuksen mediakasvatukseen esikoulun opettajien näkökulmasta?

Opinnäytetyön toiseen tutkimuskysymykseen, miten mediapajat soveltuvat esi- ja alkuopetukseen, etsittiin vastausta opettajilta kerätyillä kertomuksilla. Kertomukset pyydettiin heti mediapajoissa työskentelyn jälkeen. Ajankohta oli hyvä, sillä kokemukset olivat vielä tuoreena muistissa, ja kaikilta tutkimuksessa mukana olleelta kymmeneltä opettajalta saatiin kertomukset heti talteen.

Opettajien kertomukset olivat melko lyhkäisiä, mutta kaikista löytyi vastauksia annettuihin kysymyksiin. Kertomuksista löytyi iloa ja ihmetystä toiminnan mukaansatempaavuudesta, mutta myös harmittelua oman tekniikan osaamisen vaikuttavuudesta mediapajojen toistettavuuteen omassa päivähoitoyksikössä. Kaikkien opettajien mielestä pajat olivat kuitenkin hyvin sovellettavissa esikoulun arkeen ja osittain myös koulun kanssa tehtävään yhteistyöhön. Mediapajoissa työskentely toi myös kokemuksen siitä, kuinka paljon mediasta voi olla hyötyä ja iloa. Erään kertomuksen osa kuvaa tätä pohdintaa:

Huomasin yllättäen, kuinka paljon hyötyä mediasta voi olla. Yleensä mediaan liittyvistä asioista tulee usein negatiivinen kaiku, mutta nyt huomasi, paljonko siitä voi myös olla iloa ja hyötyä.

Kertomusten yksinkertaisessa sisällön analyysissä löytyi tutkimuskysymyksiin liittyviä vastauksia, joista muodostui kertomuksia yhdistäviä ryhmiä. Toiminnallisen ja käytännöstä oppia hakevan työskentelyn antoisuus ja mielekkyys tuli esiin kaikissa kertomuksissa. Monessa kertomuksessa valiteltiin myös tekniikan käytön hankaluutta. Opettajat toivat lisäksi esille omia oivalluksiaan ja ideoitaan mediapajojen soveltamisesta esiopetukseen ja esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheeseen. Näiden tulkintojen perusteella muodostettiin kolme ryhmää, joihin liittyi mediapajojen mielekkyys, mediapajojen haastavuus ja mediapajojen soveltuvuus esi- ja alkuopetuksen käyttöön. Ryhmiin poimittiin analyysin pohjalta aineistolähtöiset otsikot: Ilo oppia, Toimivatko koneet? ja Ideat pulppuavat.

5.2.1 Ilo oppia

Työskentely toiminnallisissa mediapajoissa koettiin mielekkääksi tavaksi opetella mediavälineiden käyttöä. Tärkeänä pidettiin etenkin kokemusta päästä itse kokeilemaan laitteita yhteistyössä muiden päiväkodin opettajien kanssa.

Työskentely koulutuksessa oli mieleistä, koska itse pääsi kokeilemaan ja tekemään yhdessä työkavereiden kanssa.

”Nyt kaikki hyvät ideat käyttöön!”

Toiminnalliset mediapajat mediakasvatuksen innostamisen välineenä

Työskentely oli antoisaa ja etenkin hauskaa. Oli kiva huomata kuinka paljon enemmän voi median käytöstä tai sen hyödyntämisestä oppia.

Pajatyöskentely tuntui mielenkiintoiselta ja siinäähän sitä parhaiten oppii.

Hauska ilta!

Kertomuksissa oli tarkemminkin eritelty mediapajojen mielekkyyttä. Kaikki kolme pajaa koettiin hyödyllisinä, mutta mieluisimpia tuntuivat olleen kamerasuunnitus- ja äänilottopajat. Animaatiopajasta pidettiin myös, mutta sen haastavuus askarrutti monia. Mielekkyys tuli esiin kertomuksissa mm. näin:

Kolmesta pajasta kaikki olivat mielenkiintoisia, hyödyllisiä ja käytännöllisiä.

Työskentely oli mielenkiintoista ja pajat olivat mukavasti toisistaan poikkeavia. Työskentely pajoissa toi kokemusta valokuvaamisesta, äänimaailmasta sekä kuvan ja äänen yhdistämisestä animaatioksi.

Kamerasuunnistus-mediapaja toteutettiin ilman läsnäolevaa ohjausta- Siitä huolimatta se tuntui monesta opettajasta kaikkein innostavimmalta pajalta, joka nähtiin myös helppoimpana toteuttaa. Itsekin olin pitänyt tästä pajasta loppuseminaariin osallistuessani, joten yllätyksenä vastaukset eivät tulleet. Kamerasuunnistus herätti opettajien mielessä seuraavanlaisia ajatuksia:

Erityisesti minua innosti kamerasuunnistus, tuntui helpolta ottaa eskarissa heti käyttöön. Ainakin näin kun ei ole tekniikan kanssa ihan sujut.

Kamerasuunnistus oli hauskaa ja helppo toteuttaa lasten kanssa.

Kuvasuunnistus oli helppo ja yksinkertainen toteutettavaksi ja loisto idea oli se, että kuvia ei tarvitse tulostaa!!

Äänilotto-mediapaja koettiin myös mielekkääksi ja hauskaksi ryhmätyöskentelyksi. Moni opettaja lupasi sitä myös yksikössään kokeilla:

Ääniloton tekeminen mielekästä.

Itselle mielenkiintoisin paja oli äänilotto, jota aion toteuttaa omassa ryhmässäni.

”Nyt kaikki hyvät ideat käyttöön!”

Toiminnalliset mediapajat mediakasvatuksen innostamisen välineenä

Äänilottopaja oli muiden pajojen tavoin hauskaa ryhmätyöskentelyä Lapset innostuisivat varmasti.

Animaatio-mediapaja nähtiin hauskana, kehittävänä ja palkitsevana lapsille, vaikkakin haasteellisena aikuisille toteuttaa. Tietokoneita enemmän käyttäneet opettajat tosin uskoivat onnistuvansa sen käyttöön-ottamisessa. Animaatiotyöskentely toi paljon ajatuksia esille:

Movie Makers oli hauska ja vaatisi ja kehittäisi lasten keskittymiskykyä.

Lapsista varmasti mielenkiintoisin paja olisi animaation teko.

Animaatiopaja oli haastava, mutta kiva idea lasten kanssa tehtäväksi.

Animaation tekeminen oli uusi juttu ja osoittautui melko helpoksi jos ohjelma (Movie Maker) kerran kuuluu Windowsin perusjuttuihin.

Video oli hulvaton ja vaatii vähän enemmän mutta onnistuu.

Animaatiopajassa mukavinta oli tarinan visuaalinen rakentaminen ja äänten luominen.

Esikoulunopettajat selvästi pitivät ja innostuivat toiminnallisista mediapajoista, vaikkakin pajojen toteuttaminen vaatii heidän mielestään aikuisten panostusta ja aikaa. Pajat koettiin myös lapsia innostavina ja osallistavina:

Lasten osallisuus tulee näissä hyvin esille, mutta asia vaatii myös aikaa ja paneutumista henkilökunnalta.

Lapset varmasti lähtisivät innolla toteuttamaan ja käyttämään laitteita.

5.2.2 Toimivatko koneet?

Haastavimmaksi mediapajoissa toimimisessa koettiin laitteiden tekniikan omaksuminen, etenkin kuvan ja äänen liittäminen tietokoneelle, ja tietokoneohjelmien käyttäminen. Haasteita koettiin myös laitteiden toimivuudessa, sillä Movie Maker -ohjelma aiheutti jonkin verran ongelmia animaation tekovaiheissa. Animaatiopaja koettiin myös vaikeimmaksi tehdä ja toteuttaa, ja ongelmana nähtiin animaation teossa myös ajan riittävyys. Monessa kertomuksessa valiteltiin lisäksi oman päiväkodin laitteiden puutteellisuutta, sillä kunnan laitteet koettiin tärkeiksi, jotta pajojen toistaminen omassa yksikössäkin onnistuisi. Laitteiden käyttäminen omin

”Nyt kaikki hyvät ideat käyttöön!”

Toiminnalliset mediapajat mediakasvatuksen innostamisen välineenä

avuin vaatisi opettajien mielestä tietoteknistä osaamisista ja paljon perehtymistä. Opettajat avasivat haasteita seuraavasti:

Koin myös tekemisen haasteellisena, varsinkin animaation teon. Laitteiden toimivuus on aina haasteellista.

Tietokoneelle kuvien siirto yms. vaatii hiukan perehtymistä tällaiselle ”maallikolle”.

Eli valmiidenkin ohjeiden noudattaminen vaatii tietokonetaitoja yllättävän paljon.

...kuvat saan PowerPointiin, mutta äänen saaminen on vaikeaa.

Laitteistoa ei meidän päiväkodista löydy, mutta eiköhän simppelelläkin tekniikalla saa sovellettua nauhoituksia.

Animaation tekeminen oli mielenkiintoista, mutta vaatisi tekniikan opettelua ja kunnon välineet.

Paja oli aikaavievä ja tarvitsee myös hyvin toimivan koneen!

Itselle paja vain tuntui vaikealta enkä varmasti saa sitä perehtymättä käyttöön. Voi jäädä haaveeksi.

...en tiedä miten se saataisiin käytännössä toteutettua täällä päiväkodissa (esim. ajallisesti).

Tekniikan käyttämisen vaikeus ei yllättänyt. Ennen pajoihin ohjeistamista muistutettiin kaikkia opettajia siitä, että heillä on päiväkodeissaan Epun mediareppu -infokansiot, joista löytyy tarkat ohjeet kaikkiin pajoissa käytettyihin laitteisiin ja ohjelmiin. Niiden avulla pajojen toistaminen omassa yksikössäkin voisi olla helpompaa.

Eräs opettaja oli oivaltanut tietokoneohjelmiin liitetyn pelon olevan turhaa. Toiminta pajoissa oli rohkaissut häntä käyttämään laitteita, ja niiden käyttö olikin ennakkoluuloista poiketen helppoa:

Opin myös sen, että tietokoneohjelmia ei pidä ”pelätä”, niitä on loppujen lopuksi aika helppo käyttää.

5.2.3 Ideat pulppuavat

Opettajilta kerätyt kertomukset vahvistivat sen, että mediapajojen hyödyntäminen esiopetuksessa on mahdollista. Opettajat kertoivat saaneensa pajoista paljon ideoita sovellettavaksi esiopetukseen sekä koulun kanssa tehtävään yhteistyöhön. Kuvasuunnistus ja äänilotto osoittautuivat erinomai-

”Nyt kaikki hyvät ideat käyttöön!”

Toiminnalliset mediapajat mediakasvatuksen innostamisen välineenä

siksi viedä heti käytäntöön sekä lasten että aikuisten iloksi. Ne tulevat opettajien mukaan varmasti käyttöön jossain muodossa. Opettajat pohtivat pajojen sovellettavuutta innokkaasti:

Paljon tuli uutta asiaa, joita ilomielin pääsee opettamaan myös esikoululaisille.

Mediapajojen käytännön työskentely oli antoisaa ja antoi hyviä ideoita eskariin.

Olimme työparin kanssa miettineet juuri median käyttämistä eskareiden kanssa ja tästä sai paljon potkua lisää!

Paljon nousi ideoita ja mahdollisuuksia näiden pajojen hyödyntämiseen esiopetusryhmässä. Tästä saisi monenlaisia projekteja, joissa voisi hyödyntää oppimaansa.

Ideat päässä alkoivat pulppuamaan ja sai paljon inspiraatiota. Nyt vain kaikki hyvät ideat käyttöön!

Esipettajat saivat ideoita kameran käytöstä lasten kanssa sekä siitä, miten kuvista voi tehdä myös kestäviä pelejä. Valokuvasuunnistusta voi esikoululaisten kanssa käyttää opettajien mukaan niin sisällä kuin ulkonakin, ja se sopisi esimerkiksi uuteen paikkaan kuten päiväkotiin, esikouluun tai kouluun tutustumiseen. Valokuvausta voisi opettajien mukaan hyödyntää nykyistä enemmän. Kokemukset kuvasuunnistamisesta johtivat monipuoliseen ideointiin:

Valokuvasuunnistus sopii oikein hyvin esikoululaisten tapaan oppia leikkimielisesti kameran toimintoja, kohteen valintaa ja löytämisen iloa sisätiloissa, myöhemmin pihalla, metsässä, kirjastossa, ja hyvä idea näin tutustua koulun pihaan ja sisätiloihin.

Äänilottoon voi opettajien mielestä rajata jonkin tietyn aihepiirin tai teeman ääniä ja kuvia, tai antaa lasten ottaa kuvia ja äänittää ääniä vapaasti. Äänilottoja voisi opettajien mielestä tehdä myös ryhmältä toiselle. Yllättäen myös animaatiot koettiin hyvin monikäyttöisiksi, sillä niitä voi soveltaa rajattomasti. Ajatuksia ilmaistiin seuraavasti:

Olisi esim. hauska tehdä eskarilaisten kanssa äänilottopelit pienryhmältä toiselle ryhmän sisällä, tai esim. muille ryhmille tai koululuokalle omat lotot ”lahjaksi” tai vaihtarina.

Animaation aiheet ovat rajattomat ja siksi se on monikäyttöinen. Lasten kanssa voisi kuvata esimerkiksi lasten omaa tarinaa, lasten päiväkotipäivää tai nukketatteria.

Opettajat toivoivat, että koulun kanssa voisi luoda yhteisiä projekteja median parissa, mikä helpottaisi esikoululaisten kouluun siirtymistä. Parhaiten yhteistyöhön opettajien mielestä soveltuisivat kuvasuunnistus ja animaation teko. Monet näkivät myös kummiluokat tärkeinä yhteistyön viritäjinä. Kummiluokan kanssa voisi suunnitella ja toteuttaa yhdessä isompia ja pienempiä projekteja. Ajankäytännöllisesti koulun kanssa tehtävä yhteistyö toki mietitytti, löytyykö yhteistä aikaa näin vaativille projekteille. Nivelvaiheyhteistyön herättämät ideat olivat innovatiivisia:

Koulun kanssa olisi antoisaa tehdä yhteistyötä, esimerkiksi juuri koulun eri paikkojen kuvaaminen, jolloin eskarilaiset voisivat ns. kuvasuunnistuksella etsiä tai tutustua koulun paikkoihin.

Animaation tekeminen yhdessä koululaisen kanssa olisi myös hauskaa, itselle apua saisi varmasti kummiluokan oppilailta.

Yhteistyö koulun kanssa voisi olla esim. animaation tekemistä.

Esim. animaatioiden esittäminen kummiluokalle ja toisinpäin.

Koululaiset voisivat kuvata eskarilaisille koulun arkea.

Koululaiset voisivat esimerkiksi kuvata näytelmän tai animaation tunnista tai koulupäivästä joko oikeilla ihmisillä, nukeilla tai muovailluilla hahmoilla tehtynä.

Opettajat ideoivat kaikille kolmelle mediapajalle mielekkäitä käytännön sovelluksia. Mielenkiintoista oli huomata, että animaatioiden teon haasteellisuudesta huolimatta se miellettiin tärkeäksi yhteistyön välineeksi koululaisten kanssa. Pajojen soveltamisessa projektityöskentely ja pienryhmätoiminta koettiin parhaiksi toimintamuodoiksi:

Kaikki kolme pajatoimintaa on mainioita ja mahdollisia toteuttaa esiopetusryhmässä projektityöskentelynä pienryhmissä.

6 POHDINTA

Lapset oppivat nyky-yhteiskunnassa yhä aikaisemmin käyttämään mediavälineitä. Jopa vauvojen käyttöön on jo olemassa iPad sovelluksia. Esi-kouluikäiset lapset käyttävät taitavasti jo kaikkia mediavälineitä: katsovat televisiota ja elokuvia, kuuntelevat musiikkia kännykstä ja tietokoneelta, leikkivät multimedialeluilla, pelaavat digitaalisia pelejä, käyttävät digika-meraa, viestittävät kännykällä, sekä tutkivat lehtiä, kirjoja ja internetiä. Media välittyy myös tämän ikäisten leikkeihin.

Lasten aktiivisuus mediankäyttäjinä on herättänyt yhteiskunnan mietti-mään mediakasvatuksen tarpeellisuutta. On huomattu lasten tarvitsevan aikuisten tukea mediataitojen hallinnassa, jotta he oppisivat myös kriitti-syyttä mediaa tulkitessaan. Mediakasvatus on Suomessa painottunut pit-kään lasten turvataitoihin, mutta nykyisin on havahduttu myös siihen, että digitaaliajan lapset haluavat välittää, vastaanottaa ja tuottaa itsekkin tietoja ja sisältöjä medialla. Media nähdään jo merkityksellisenä lastenkulttuurin mahdollistajana, sillä sen avulla lapset voivat ilmaista itseään luovasti omien mediaesitysten avulla. Omat mediaesitykset auttavat lapsia myös kasvattamaan omia medialukutaitojaan, koska mediaesitysten taustalla olevat rakententeet selkiytynevät mediaa itse tekemällä. Taidekasvatuksel-linen ja teknologiakasvatuksellinen mediakasvatus painottavat juuri tätä lasten aktiivista, osallistuvaa ja ilmaisullista näkökulmaa.

Mediakasvatus on nostettu myös varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnittelua ja toimintaa ohjaaviin asiakirjoihin. Niissä mediataidot näh-dään jo kansalaistaitoina, joita lasten tulee saada harjoitella yhteistoimin-nallisesti, aikuisen tuella, lasten omaa aktiivisuutta, kokemusmaailmaa, suunnittelua, toteuttamista ja arviointia painottaen. Näiden kasvatustavoit-teiden avulla tähdätään myös mediakriittisyyteen. Tutkimallani päivähoi-toalueella mediakasvatus on sisällytetty näissä asiakirjoissa historiallisyh-teiskunnalliseen orientaatioon sekä taide ja kulttuuri -osioon.

Kangasalla ja Vatialan päivähoitoalueella mediakasvatus välittyy tavoit-teellisena toimintana, jossa painotetaan lapsen omaa aktiivisuutta ja Nii-niston ja Ruhalan (2007, 206) ajatuksia mediakasvatuksen liittämiseksi esiopetuksen arkeen lapsille ominaisin toimintatavoin: leikkien, liikkuen, taiteillen ja tutkien. Esiopettajat ovat lasten kanssa tutkineet mediaa eni-ten perinteisiä mediavälineitä käyttäen. Tämä tuli esiin myös Suonisen (2008, 60–61) tutkimuksessa, jossa arkeen liitettyä juuri helpoimmin to-teutettavat luku- ja kuunteluhetket olivat yleisimmin käytössä. Vatialan alueella ei ole kuitenkaan tyydytty pelkästään näihin, vaan lasten kanssa on tehty paljon omia mediaesityksiä erilaisissa mediaan liittyvissä projek-teissa. Suonisen tutkimus antoi ymmärtää, että kunnan positiivisesti orien-toituneet mediakasvatussuosituksiset vaikuttivat mediakasvatusta lisäävästi. Näin näyttää olevan myös Vatialan alueella. Kunnan esiopetuksen me-diakasvatukseen liitetyt arvot ja tavoitteet on sisäistetty osaksi toimintaa.

Alueen päiväkodeissa mediavälineiden avulla on myös tutkittu ja dokumentoitu luontoa. Kangassalo ym. (2005) mukaan mediavälineet, kuten digikamera ja tietokone, ovatkin osoittautuneet oivallisiksi juuri tutkivassa luontokasvatuksessa. Ajan riittävyys on kuitenkin otettava huomioon.

Ajan riittävyys koettiin kuitenkin haasteelliseksi teknisiä mediavälineitä käytettäessä. Tämä tuli esiin esiopettajilta kerätyissä kertomuksissa mediakasvatuksen haasteellisuudesta. Rajoittaviksi tekijöiksi koettiin myös laitteiden toimivuus tai välineiden puute sekä oman osaamisen vähäisyys. Samansuuntaiseen tulokseen Suoninenkin (2008) päätyi.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen henkilökunta kaipaisi enemmän koulutusta tietoteknisten laitteiden käyttöön. Tähän tarpeeseen on etenkin esi- ja alkuopetuksessa vastattu erilaisten hankkeiden avulla. Epun mediareppu oli eräs tällainen hanke, jossa tavoiteltiin opettajien ja oppilaiden tieto- ja viestintätekniistä osaamista tutortoiminnan, mentoroinnin ja vertaistuen avulla. Hankeen aikana kehiteltiin esi- ja alkuopetukseen soveltuvia pedagogisesti mielekkäitä mediaympäristöjä, joissa hyödynnettiin tieto- ja viestintätekniikkaa erilaisissa mediatyöpajoissa.

Päysin itse hankkeen loppuseminaarissa kokeilemaan näitä mediatyötapoja hankeopettajien vetämissä työapajoissa. Innostuin asiasta ja pohdin voisinko itsekin ryhtyä Kuukan (2008) mainitsemaksi muutosagentiksi ja ryhtyä kouluttamaan oman alueeni esiopettajia. Ajatuksesta kehkeytyi myös tutkimusongelma: innostavatko nämä lähinnä esiopetuksen ja koulun yhteistyöhön kehitetyt mediatyöpajat oman päivähoitoalueeni esiopettajia soveltamaan näitä tietotekniikkaa hyödyntäviä työtapoja omissa ryhmissään. Kuukan toteamus siitä, että parhaiten ovat pärjänneet sellaiset koulutushankkeet, joissa koulutetut muutosagentit levittävät tietoutta osaamisestaan omalla päivähoitoalueella, herätti hypoteesin toiminnallisen mediapajaopetuksen toimivuudesta. Olinhan itsekin innostunut asiasta, mutta olen luonteeltani rohkea kokeilija, ja samanlaisena innostus ei välttämättä tartu muihin.

Ryhdyin siis muutosagentiksi ja järjestin alueelle koululutusillan. Mediapajoiksi valikoin mediaympäristöjä, joihin välineitä saattaisi löytyä kaikista alueen päiväkodeista. Toiminnallisissa työpajoissa harjoiteltiin digikameran, äänityslaitteen ja tietokoneen sekä tietokoneohjelmien käyttöä ja niiden sovelluksia. Digikameran avulla suunnistettiin sekä kuvattiin äänilaton ja animaation kuvat, Handy recorderilla äänitettiin äänilaton äänimaisemat. Tietokoneelle siirrettiin ja tallennettiin kuvia ja ääniä sekä harjoiteltiin käyttämään PowerPoint- ja Movie Maker -ohjelmia.

Valitsemiani pajoja puoltaa se, että mediasisällöt koostuvat useimmiten juuri tarinasta, kuvasta, äänestä ja liikkuvasta kuvasta. Pajoihin liittyy myös ilmaisukasvatusta, jonka avulla voidaan harjoitella viestien vastaanottamista, tuottamista ja tulkintaa eli mediakasvatuksen keskeisiä taitoja. Oman medikulttuurin ja median tuottaminen harjoittavat myös ryhmän ja ryhmän jäsenenä toimimista. (Kerhokeskus 2009, 27–34.)

Toimijuus syntyy Engeströmin (2005) mielestä ihmisten motiiveista, intentioista ja kiinnostuksen kohteista (Lipponen 2007, 56). Vatialan päivähoitoalueella mediakasvatukseen oli jo panostettu pidempään, joten alueen esiopettajien kiinnostus mediatoimijuuteen on suuri. Lipposen (2007, 57) mukaan toimijuus jollakin tietyllä osaamisen alueella näyttäisi ennustavan myös sitä, kuinka hyvin yksilöt pystyvät käyttämään resursseja joillakin toisilla tietämyksen alueilla. Tämän perusteella voisin väittää, että Vatialan alueen esiopettajat olivat aikaisemman mediatoimijuuteensa valossa vastaanottavaisempia uudenlaisten mediataitojen opettelemiseen. He lähtivät pienryhmissä rohkeasti ja innostuneina kokeilemaan valitsemiani mediatyöpajoja.

Tässä saattaa olla syy, miksi toiminnallinen pajailta onnistui yli odotusten. Esiopettajat pitivät mediapajoja hauskana tapana oppia uudenlaista tekniikkaa. Pajojen luovuus ja vuorovaikutuksellisuus miellyttivät kaikkia. Pajat osallistivat opettajia toimintaan ja antoivat mahdollisuuden pienryhmissä kokeilla erilaisia välineiden sovelluksiin kuuluvia rooleja: suunnistuksen kohteiden etsijä ja suunnistaja; äänimaailmojen etsijä ja niiden kuvaaja; animaation suunnittelija, kuvaaja, hahmojen ja kameran liikuttaja sekä äänittäjä; kuvien tai äänien tallentaja ja niiden tietokoneohjelmiin siirtäjä. Näin opettajien oma aktiivinen ote ja motivaatio välineiden käyttöön kasvoivat. Saman ovat huomanneet Kangasalo ym. (2005, 145–161) lasten kanssa toimiessaan. Teknologisiin välineisiin liitetyt roolit auttavat pienryhmän jäseniä kiinnostumaan ja innostumaan oppimistehtävästä.

Opettajat arvelivat lastenkin olevan innokkaita käyttämään heidän pajoissa opettelemiaan mediavälineitä ja niihin liitettyjä sovelluksia. Opettajat itse innostuivat eniten valokuvasuunnistuksesta ja äänilotosta, mutta uskoivat lasten innon suuntautuvan etenkin animaatioiden tekoon. Animaatiot he näkivät myös merkityksellisinä päiväkodin ja koulun yhteistyössä. Esi- ja alkuopetuksen oppilaat voisivat heidän mukaansa tehdä yhdessä animaatioita tai esittää tekemiään animaatioita toinen toisilleen. Animaatioiden tai videoiden avulla koululaiset voisivat tuoda esille koulukulttuuria, jolloin esikoululaisten kouluun siirtyminen voisi helpottua. Videoita ja animaatioita voisi opettajien mielestä käyttää myös päiväkodin oman kulttuurin välittämiseen lasten vanhemmille.

Valokuvasuunnistusta pidettiin kertomuksissa helppona ja monipuolisena soveltaa sekä sisä- että ulkotiloissa. Se koettiin myös oivalliseksi päiväkohtiin tai kouluun tutustuttamisen välineeksi. Äänilotto sai suosiota pelimäisyytensä ansiosta. Se olisi kiva tehdä oman ryhmän sisällä toisille pienryhmille tai päiväkodin muille ryhmille. Ääniloton ja digisuunnistuksen kuvia voisi opettajien mielestään hyvin käyttää myös muistipelinä.

Esiopettajat näyttävät jakavan saman ajatuksen kuin Suonisen (2008) tutkimuksen haastateltavat, jotka kokivat lasten omien mediaesityksen toimivan parhaiten opetuksellisinä menetelminä. Niinistö ja Ruhala (2007, 126)

perustelevat tätä sillä, että omien mediaesitysten avulla voidaan harjoitella valmiuksia tarkastella, ymmärtää ja tehdä itse mediaa.

Mediatyöpajat näyttivät kasvattaneen esiopettajien innostumisen lisäksi heidän tietoyhteiskuntavalmiuksiaan sekä tietoteknisen mediakasvatuksen tavoitteisiin liittyvää pedagogista osaamistaan. Epun mediareppu -hankkeen väliarvioinnissa (Tampere 2010) todettiin myös opettajien pedagogisen ajattelun aktivoituminen sekä oppilaslähtöisten työtapojen huomionarvoinen lisääntyminen. Vatialan alueella lapsia on osallistettu paljon perinteisten mediavälineiden avulla, mutta koulutus toi opettajille tietoisuutta myös teknisten mediavälineiden taipuisuudesta vuorovaikutukselliseen, luovaan ja osallistavaan ryhmätoimintaan. Opettajat oivalsivat pajojen soveltuvan parhaiten projektityyppiseen ryhmätoimintaan. Medioitunut yhteiskunta pakottaa siis esi- ja alkuopetuksenkin Rantasen (2007) sanoin muuttamaan käytänteitään kuluttajien ja käyttäjien sanelemien odotusten mukaisesti.

Vatialan päivähoitoalueella itse toimivana työntekijänä olen saanut tietää, että ainakin kahdessa alueen päiväkodissa on jo kuvasuunnistettu sekä tehty äänilottoja ja animaatioita. Toiminnalliset mediapajat tuntuvat siis toimivan mediakasvatuksen innostamisen välineenä käytäntöön soveltamissakin. Lapset tuntuivat myös innostuvan pajoissa toimimisesta ja varsinkin omien mediatuotosten tekemisestä.

Jatkossa mielenkiintoinen tutkimuskohde voisikin olla lasten osallisuus ja toimiminen näissä mediaprojekteissa. Tutkia voisi myös mediateknisen tiedon ja osaamisen jakamisen onnistumista tutkimukseen kuuluneella päivähoitoalueella. Ryhtyvätkö oppia saaneet päiväkodinopettajat muutosagenteiksi omiin päiväkoteihinsa? Epun mediarepun toisessa arviointitilaisuudessa (Tampere 2012) nimittäin ongelmaksi koettiin juuri tiedon ja osaamisen jakaminen. Sitä pelkään omankin hankkeeni kanssa. Miten koulutuksessani olleet opettajat välittävät tietoa omiin ryhmiinsä ja omaan päiväkotiinsa? Toivon, että päiväkoteihin jaetut infokansiot auttavat heitä avaamaan kokemuksiaan mediapajoista ja rohkaisevat heitä opettamaan oppimiaan taitoja myös muille. Ainakin itseäni kirjallinen materiaali helpotti tietoteknisten laitteiden käytön ja opettamisen omaksumisessa.

LÄHTEET

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Heikkinen, H. 2001. Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hietala, P., Ovaska, S., Sommers-Piiroinen, J., Tanhua-Piiroinen, E. & Birkstedt, S-P. 2005. Teoksessa Lahikainen, A., Hietala, P., Inkinen, T., Kangassalo, M., Kivimäki, R. & Mäyrä, F. (toim.) 2005. Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan, 164–168.

Kangasalan kunnan esiopetuksen opetussuunnitelma 2011. Kangasalan kunta: Sivistyskeskus / kasvatus- ja opetuslautakunta.

Kangasalan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2010. Kangasalan kunta: Sivistyskeskus / kasvatus- ja opetuslautakunta.

Kangassalo, M., Sommers-Piiroinen, J. & Tanhua-Piiroinen, E. 2005. Tekniikkaa ja tutkivaa oppimista lasten tutkimiympäristöissä. Teoksessa Lahikainen, A., Hietala, P., Inkinen, T., Kangassalo, M., Kivimäki, R. & Mäyrä, F. (toim.) 2005. Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan, 145–161.

Karlsson, L. 2007. Lapsi ja yhteisönäkökulma mediakasvatuksessa – Kohditi vastavuoroista ja osallistavaa toimintakulttuuria. Teoksessa Mediametkaa! Osa 2 – Kasvattajan matkaopas lasten mediamaailmaa. Helsinki: Mediakasvatuskeskus Metka ry, 32.

Kerhokeskus 2009. Mediakasvatus esi- ja alkuopetuksessa. Helsinki: Kerhokeskus – koulutyön tuki ry.

Kujala, T. 2007. Kerronnallinen tutkimus opettajien ikääntymisestä. Teoksessa Syrjäläinen, E., Eronen, A. & Värri, V-M. Avauksia laadullisen tutkimuksen analyysiin. Tampere: Tampereen yliopisto, 25–27.

Kupiainen, R. 2002. Mediakokemuksia viihteen, mielihyvän ja nautinnonabyrintheissa. Teoksessa Sintonen, S. Median sylissä. Kirjoituksia lasten mediakasvatuksesta, 72.

Kupiainen, R., Sintonen, S. & Suoranta, J. 2007. Suomalaisen mediakasvatuksen vuosikymmenet. Teoksessa Kynäslahti, H., Kupiainen, R. & Lehtonen R. (toim.) Näkökulmia mediakasvatukseen. ISBN 978-952-9964-1-4 (PDF): Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007, 20–21.

Kuukka, I. 2008. Suomalainen mediakasvatusmaisema 2008. Helsinki: Mediakasvatusseuran selvitys 2008.

Lipponen, L. 2007. Yleisestä mediaosaamisesta paikalliseen ja yhteisölliseen mediaosaamiseen. Teoksessa Kynäslahti, H., Kupiainen, R. & Lehtonen R. (toim.) Näkökulmia mediakasvatukseen. ISPN 978-952-9964-1-4 (PDF): Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007, 123–206.

Liutun päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2010. Kangasalan kunta: Sivistyskeskus / varhaiskasvatus.

Matikkala, U. & Lahikainen, A. 2005. Pelit, tietokone ja kännykkä lasten sosiaalisissa suhteissa. Teoksessa Lahikainen, A., Hietala, P., Inkinen, T., Kangassalo, M., Kivimäki, R. & Mäyrä, F. (toim.) 2005. Lapsuus mediamaailmassa. Näkökulmia lasten tietoyhteiskuntaan, 109.

Liutun päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2010. Kangasala: Sivistyskeskus / varhaiskasvatus.

MLL 2010. Meidän media. Ohjaajan opas alle 10 vuotiaiden lasten mediakasvatukseen.

MLL 2013. Mannerheimin lastensuojeluliiton jäsenlehti 1/2013, 28-30.

Mustonen, A. 2002. Median rooli psykologisessa kehityksessä. Teoksessa Sintonen, S. 2002 (toim.) Median sylissä. Kirjoituksia mediakasvatuksesta. Helsinki: FINN LECTURA, 57–58.

Niinistö, H. & Ruhala, A. 2007. Pienten lasten mediakasvatus. Teoksessa Kynäslahti, H., Kupiainen, R. & Lehtonen R. (toim.) Näkökulmia mediakasvatukseen. ISPN 978-952-9964-1-4 (PDF): Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007, 123–206.

Niinistö, H. & Sintonen, S. 2007. Mä keksin! Tehdään yhdessä mediakultuuria. Teoksessa Pentikäinen, L., Ruhala, A. & Niinistö, H. (toim.) Mediametkaa! Osa 2 – Kasvattajan matkaopas lasten mediamaailmaan. Helsinki: Mediakasvatusseura Mediametka ry, 24–26.

Pentikäinen, L., Ruhala, A. & Niinistö, H. 2007. Teoksessa Pentikäinen, L., Ruhala, A. & Niinistö, H. (toim.) Mediametkaa! Osa 2 – Kasvattajan matkaopas lasten mediamaailmaan. Helsinki: Mediakasvatusseura Mediametka ry, 100–103.

Päiväkoti Oravanpesän varhaiskasvatussuunnitelma 2011. Kangasalan kunta: Sivistyskeskus / varhaiskasvatus.

Rantanen, J. 2007. Mediakasvattajana kentällä. Teoksessa Me, media ja maailma. Opas mediaosaamiseen. Helsinki: Plan Suomi Säätiö, 20.

Stakes 2008. Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Stakes ja opetusministeriön Mediamuffinssi-hanke 2008.

”Nyt kaikki hyvät ideat käyttöön!”

Toiminnalliset mediapajat mediakasvatuksen innostamisen välineenä

Suoninen A. 2008. Mediakasvatus päiväkodissa ja esiopetuksessa. Mediakasvatuksen tilan ja Mediamuffinssi-oppimateriaalin käyttöönoton arviointia syksyllä 2007.

Tampereen kaupunki 2012.

<http://koulut.tampere.fi/hankkeet/eppu/index.html>

Vatialan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma 2012. Kangasalan kunta: Sivistyskeskus / varhaiskasvatus.